

TESEV Sürdürülebilir Kalkınma Raporları
Sürdürülebilir Kentler
Yerel Müşterekler Siyaseti İçin
e-Katılım

Ulaş Bayraktar

TESEV Sürdürülebilir Kalkınma Raporları

Sürdürülebilir Kentler Yerel Müşterekler Siyaseti İçin e-Katılım

TESEV
YAYINLARI

Sürdürülebilir Kentler Yerel Müşterekler Siyaseti İçin e-Katılım

TESEV

**Türkiye Ekonomik ve
Sosyal Etüdler Vakfı**

*Turkish Economic and
Social Studies Foundation*

Mecidiye Mahallesi, Dereboyu
Caddesi No: 41 Kat: 2-3-4 34347
Ortaköy-İstanbul
Tel: +90 212 292 89 03 PBX
Fax: +90 212 292 90 46
info@tese.org.tr
www.tese.org.tr

Yazarlar ve Katkıda Bulunanlar:

Ulaş Bayraktar

Yayıma Hazırlayan:

İtir Akdoğan

Tasarım ve Uygulama: Myra

Yayın Kimliği Tasarımı: Rauf Kösemen

Uygulama: Gülderen Rençber Erbaş

Koordinasyon: Engin Doğan

Basım Yeri: İmak Ofset

TESEV YAYINLARI

ISBN 978-605-5332-86-0

Copyright © Aralık 2016

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu yayının hazırlanmasındaki katkılarından ötürü Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı'na teşekkür eder.

İçindekiler

ÖNSÖZ, 5

YÖNETİCİ ÖZETİ, 6

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER İÇİN e-KATILIM, 7

Sürdürülebilirlik: Kavramın Hikayesi, 7

Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Hedefler, 8

Sürdürülebilir Kentler, 10

KATILIM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, 13

Katılım Mekanizmaları, 14

Bilgilendirme, 14

Danışma, 16

Dahil Etmek, 17

Birlikte Hareket Etmek, 17

Muktedir Kılmak, 18

Katılımcı Mekanizmaların Zaafları, 19

Türkiye'deki Kent Konseylerinde Gözlenen Sıkıntılar, 19

Katılımcı Yönetimi Zorlaştıran Siyasal Kültür, 22

KATILIMCI DEMOKRASİ VE MÜŞTEREKLER SİYASETİ, 23

Müşterekler Hareketi, 24

Müşterekler Siyaseti, 25

Sürdürülebilir Kalkınma için Katılım, Katılım için Müştereklik, 26

Kente Aidiyet, 26

Hemşehriye Güven, 28

Bilgili Toplum, 30

Örgütlenme, 31

GENEL DEĞERLENDİRME VE POLİTİKA ÖNERİLERİ, 34

Önsöz

Itır Akdoğan

Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kent, kavramsal ve politika üretme boyutlarıyla 1970’lerden bu yana dünyada ve kısmen Türkiye’de tartışılıyor. Ancak yurttaşlar olarak yaşadığımız kent sürdürülebilir bir kent mi, öyleyse biz bunun neresindeyiz, değilse sürdürülebilir olması için yurttaş olarak ne yapabiliriz, yetkililerden ne talep edebiliriz, fikirlerimizi nasıl oluşturur paylaşıyoruz, bilemiyoruz. Bunun nedeni ise bu kavramların günlük kent hayatımızda bir türlü somutlaşmamasıdır. Somutlaşmamanın en önemli nedenlerinden biri de aslında hemşehrileri doğrudan ilgilendiren kavramlar olmalarına rağmen, sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kent tartışmalarına ve politika üretme süreçlerine hemşehrilerin ancak kısıtlı dahil olabilmesidir.

Oysa sürdürülebilir kentin gerçekleşebilmesi için, katılımcı bir yönetim modeli, sürdürülebilirliğe yardımcı olacak teknoloji ve kent politikalarına katılarak (sürdürülebilir) kenti sahiplenecek hemşehrilerin bir araya gelmesi gerekmektedir. Bu üç kilit alanı bir araya getiren kavram ise e-katılımdır. Katılım süreçlerinin yeni bilgi ve iletişim teknolojileriyle gerçekleşmesini anlatan bu kavram ile yönetenler, yurttaşlar ve teknoloji bir araya gelir. Bu teknoloji, bilgiye erişim, etkileşim ve kararlara katılım süreçlerini kolaylaştıran araçlar ve işlevler sunmaktadır. Bu kolaylaştırma ise ancak yönetişimin katılımcı olması için gerekli siyasi irade sağlanırsa gerçekleşebilir.

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)’in Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı ortaklığıyla yürüttüğü “Sürdürülebilir Kent İçin e-Katılım” projesinde, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) 2015 yılında tanıttığı Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile çerçevelenen çalıştaylarda, sürdürülebilir kent için yerel yönetimler, örgütlü ve örgütsüz sivil toplum temsilcileri bir araya gelmiştir. Bu çalıştaylarda yapılan tartışmalar ve somut e-katılım planlamaları ile yöneticiler, teknoloji ve yurttaşlar bir araya getirilmiştir. Böylece sürdürülebilir kentin anlaşılması, yaygınlaştırılması ve sürecin katılımcı olması için sınırlı ama etkin bir başlangıç yapılmıştır.

Bu başlangıçtaki çok değerli katkıları için Birleşmiş Milletler Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölge Ofisi İletişim Koordinatörü Dr. Faik Uyanık’a, Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ulaş Bayraktar’a ve Seferihisar, Terme ve Akdeniz Belediye Başkanları, Eşbaşkanları ve ekiplerine çok teşekkür ederiz. Proje sonunda hazırlanan bu rapor ve sunduğu politika önerileri sürdürülebilir kentin daha geniş bir kitlece tartışılması ve yaygınlaşması için çok kıymetli bir kaynak olacaktır.

Yönetici Özeti

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı 2015 yılında Birleşmiş Milletler Küresel Hedefleri bağlamında 17 farklı başlık çerçevesinde somut bir programa dönüştürüldü. Bu çerçevede hazırlanan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (SKH) endeksine göre Türkiye 149 ülke arasında 48. sırada yer almakta. Sürdürülebilir kalkınma hedefine hizmette katılımcı kent yönetimleri büyük önem taşıyor. Yeni imkanlar ortaya çıktı. Yurttaş katılımı bilgilendirme, danışma, dahil etme, birlikte hareket etme ve müktedir kılma gibi farklı yöntem ve kapsamlarla gerçekleştirilebilir ve tüm bu kategorilerde İnternet teknolojileri önemli olanaklar yaratsa da bu mekanizmaların önündeki yapısal ve kültürel sorunların sürmekte olduğu görülüyor. Raporda, müşterekler olgusundan ilham alan müşterekler siyasetinin katılımcı pratikleri daha işlevsel kılınmasına katkı sağlayabileceği iddiasını ortaya atıyoruz. Müşterekler siyasetinin filizlenmesi için de dört temel araç öneriyoruz:

1. Yaşanılan mekana yönelik aidiyet bağının geliştirilmesi için kentin herkesçe paylaşabilecek değerlerinin öne çıkarılması, bunların paylaşılmasını teşvik edici faaliyetler düzenlenmesi;
2. Aynı kentin sakini oldukları halde hemşehrilik ilişkisini geride bırakılan memleketle kurmaya devam eden kesimlerin, birbirleri ile karşılaşmalarına, birbirlerini tanımalarına ve nihayetinde birbirlerine asgari bir güven beslemelerine izin verecek kamusallaşma imkanları yaratılması;
3. Katılımın gerekli ve anlamlı olduğunun anlaşılmasını sağlayacak bilgilendirme mekanizmaları kurulması yoluyla hem planlanan ve/veya yürürlükte olan politikaların kamuoyu tarafından izlenebilmesi hem de kent yöneticilerinin halkın beklenti ve tercihlerinden haberdar olabilmesi;
4. Benzer sorunlar ve tercihleri paylaşan kesimlerin alışıldık hiyerarşik örgütlenmelerin dışında bir araya gelmesini kolaylaştıracak ve teşvik edecek pratiklerin geliştirilmesi.

Sürdürülebilir Kentler için e-Katılım

Bu rapor, Türkiye Sosyal ve Ekonomik Etüdler Vakfı (TESEV) ve Özgürlük İçin Friedrich Naumann Vakfı (FNF) ortaklığında 2016 yılında yürütülen “Sürdürülebilir Kentleri Desteklemek” projesi çerçevesinde ele alınan konular ve tartışmalar sonucu geliştirilen politika önerilerini içermektedir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde öne çıkan sürdürülebilir kent için demokratik katılım konusu hem kavramsal boyutta hem de şimdiye kadar ortaya konan tecrübeler ve planlanan projeler bağlamında tartışmaya açılmıştır. Proje kapsamında, Cumhuriyet Halk Partisi, Adalet ve Kalkınma Partisi ve Halkların Demokratik Partisi’nin yönetimindeki üç ilçe belediyesinde (Seferihisar - İzmir, Terme - Samsun, Akdeniz - Mersin), sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kent ve e-katılım konularında yerel yönetimler, sivil toplum ve örgütsüz yurttaşların katıldığı eğitimler ve çalıştaylar düzenlendi.

Çalıştaylar sürdürülebilirlik politikasının en güncel ve en kapsamlı çerçevesi olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Hedefleri yani Küresel Hedefler’in ele alınması ve tartışılması ile açıldı. Sonrasında, bu hedeflerin gerçekleştirilmesinde kentlerin ve kent yönetimlerinin rolüne ve bu rolün oynanması için zorunlu görülen katılımcı demokrasinin kentlerde nasıl hayata geçirilebileceğine odaklanıldı. Farklı katılım pratikleri ve bunların uygulamasındaki aksaklıkların ele alınması, bu pratiklerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine hizmet edebilmesi için müşterekler siyaseti olarak adlandırdığımız yeni bir katılım perspektifinde kurgulanmaları gereğini ortaya çıkardı. Hem mevcut hem de müşterekler siyaseti bağlamında işletilebilecek katılım mekanizmalarının elektronik imkan ve araçlarla nasıl geliştirilebileceği de kavramsal tartışmalarımızın son ayağını oluşturdu.

Teorik çalışmalardan sonra çalıştay katılımcıları küresel hedefler arasında kendi kentleri için en öncelikli gördükleri üç hedefi belirledi. Gruplara bölünerek devam eden çalışmalar, bunlara ilişkin e-katılım araçlarını içeren politika önerileri geliştirip, bunların sunumu ile son buldu.

Elinizdeki rapor bu içerik ve kurguda gerçekleşen çalıştaylarda ele alınan temaları ve sonunda ortaya konan politika önerilerini özetleme amacı taşımaktadır. Öncelikle sürdürülebilirlik kavramı ve kavramın katılımcı demokrasi ile olan ilişkisini ortaya koyup kentlerin bu bağlamdaki önemini ele alacağız. Katılımcı pratiklerin farklı türlerine ve bu pratikler içinde elektronik araçların nasıl kullanıldığı ya da kullanılabilmesine yönelik tartışmanın ardından son olarak karşılaşılan sorunları aşmaya yönelik olarak kurguladığımız müşterekler siyasetini bir politika önerisi olarak tartışmaya açacağız.

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK: KAVRAMIN HİKAYESİ

Çevre sorunlarının kapsamı ve vahametinin gitgide arttığı ve geri döndürülemez bir felaketin eşiğinde olduğumuz artık daha sık dile getiriliyor. Hükümetlerin bu sorunlara yönelik kararlı ve somut adımlar atmaktaki müterreditt tutumu, uluslararası aktörleri ve hükümet dışı örgütleri karar alma ve politika üretme aşamalarındaki katılımlarını arttırmaya yönelik adımlar atmaya itmiştir.

Bu adımların ilki 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında Stockholm’de toplanan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’nda atıldı. Konferansın sonuç bildirisinde dünya çapındaki eylemlerimizin çevre üzerindeki etkilerini dikkate alarak gözden geçirmek için tarihi bir noktaya geldiğimizi (md. 6) ve dünyanın hayati kaynaklarını yenileme kapasitesinin korunması hatta mümkünse yeniden kazanılması ve geliştirilmesinin bir zorunluluk olduğuna (md. 3) vurgu yapıyordu. Bu amaçla hükümetler, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını da gözetecek bir rasyonel kaynak kullanımını sağlamaya ve bu anlayışı kalkınma planlarına entegre etmeye davet edildiler.

Stockholm’deki davetin pek bir sonuç doğurmadığı dört yıl sonra Vancouver’da düzenlenen HABITAT I Kent Zirvesi’nde kabul edildi. Böylece çevre politikalarına dair kararların tekelinin merkezi hükümetlere bırakılmasının pek anlamlı olmadığı da görülmüş oldu. Bunun üzerine Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1983 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu adı altında, Stockholm kararlarının izlenmesi ile çevre ve kalkınmaya dair sorunları teşhis edecek ve bunlara yönelik çözümler önerecek özel bir komisyon kurdu.

Komisyon 1987’de *Ortak Geleceğimiz* başlıklı bir rapor yayınladı. Komisyonun başkanı Gro Harlem Brundtland’ın adından hareketle *Brundtland Raporu* olarak anılan bu rapor gezegenin sosyo-ekolojik durumuna dair çok detaylı bir durum değerlendirmesi yapıp, altı çizilen sorun alanlarına yönelik stratejiler önerir. Raporda “gelecek kuşakların kendi gereksinmelerinin karşılanmasına bir sınır getirmeden, günümüzün insanların gereksinmelerini karşılayacak biçimde doğal kaynakların kullanılması” olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma kavramı bu stratejilerin ana eksenini olarak öne çıkar.

Sürdürülebilirlik açısından raporun bir başka önemi, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının söz konusu sorun alanlarındaki sorumluluk ve öneminin de ifade edilmiş olmasıdır. Hükümetlerin merkezîyetçi alışkanlık ve eğilimlerinin, şehirlerin kentsel sorunlarla mücadele etmedeki etkinliğini zayıflattığı şeklinde bir saptamaya dayanan bu yorum siyasi bir katılımcı demokrasi savunusundan ziyade teknik bir işlevsellik vurgusu taşır.

Kentlerin ve kent yönetimlerinin sürdürülebilir kalkınma hedefleri bakımından sahip olduğu siyasi rolün belirginleşmesi için 3-14 Haziran 1992’de Rio de Janeiro’da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’ni beklemek gerekecektir. Zirve’nin Sonuç Bildirgesi *Gündem 21* başlığı ile 21. Yüzyılın sosyoekonomik ve siyasi gündemini belirler. 40 başlıktan oluşan ve ekonomik kalkınma, toplumsal eşitlik ve ekolojik koruma arasında sıkı bağlar kuran deklarasyonun özellikle 28. Maddesi bu süreçte yerel yönetimlerin yani kentlerin rolünü ortaya koyar. *Yerel Gündem 21* başlığını taşıyan bu bölüm yerel yönetimleri sürdürülebilir kalkınmanın gelişmesi için kamuoyunu eğitime, harekete geçirme ve onunla etkileşime geçmekte asli ortaklar olarak görür.

Yerel ölçeğin sürdürülebilir kalkınmaya dönük çabalar çerçevesindeki rolü sadece yerel yönetimlerin bu süreçteki politikalara ulusal ya da uluslararası ölçekteki katkılarını aşar. Başka bir deyişle, kentler daha üst ölçeklerde karar verilen politikalara ve bunların uygulamalarına katkı vermenin ötesinde bizatihi kendileri sürdürülebilirlik ilkesinin cismanileşmesini mümkün kılacak aktör olarak ortaya çıkarlar. Sürdülebilir kent mevhumu tam da bu cismanileşme yolundaki kriterlerin ve tecrübelerin bir ifadesidir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN KÜRESEL HEDEFLER

HABITAT zirveleri ve belgeleri ile kavramsallaştırılan ve yaygınlaştırılan sürdürülebilir kalkınma kavramının en güncel halini Birleşmiş Milletler 2015 Eylül’ünde *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri* yani *Küresel Hedefler* başlığı altında ifade etti. 2030 yılına kadar yoksulluk, eşitsizlik, adaletsizlik ve küresel ısınma gibi sorun alanlarında verilecek mücadeleleri çerçeveleyen bu hedefler 2000 yılında kabul edilen ve ülkelerin 2015 yılına kadar hayata geçirmeyi kabul ettikleri *Binyıl Kalkınma Hedefleri*’ni bir ileri aşamaya taşımış oldu. “İnsanlar, gezegen ve refah” odaklı

17 *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi* (SKH) çerçevesinde; 2030 yılına kadar tüm dünyada açlık ve aşırı yoksulluğu yok etme, insanlar, bölgeler ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltma, iklim değişikliğiyle etkili mücadele, çevrenin korunması, cinsiyetler arası eşitlik, ekonomik büyüme, kaliteli eğitim ve herkese ulaşılabilir enerji sağlama gibi 17 genel konu üzerinde küresel dayanışma ve ortaklık sağlanması amaçlanıyor. Bu hedefler şunlardır:

1. Yoksulluğun her biçimini her yerde yok etmek;
2. Açlığın sona erdirilmesi adına gıda güvenliği ve daha iyi beslenmenin sağlanması ve sürdürülebilir tarımın desteklenmesi;
3. Her yaşta tüm kesimlere sağlıklı ve huzurlu hayatlar sağlamak;
4. Kapsayıcı ve hakkaniyetli bir eğitim sistemini ve herkes için hayat boyu öğrenme imkanları tesis etmek;
5. Cinsiyet eşitliğini başarmak ve kızlar ile kadınları güçlendirmek;
6. Sürdürülebilir su ve kanalizasyon hizmetlerini herkes için erişilebilir ve sürdürülebilir kılmak;
7. Herkesin ucuz, güvenilir, sürdürülebilir ve çağdaş enerjiye erişimini mümkün kılmak;
8. Sürekli, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile herkes için tam ve üretici istihdamı sağlamak;
9. Güçlü altyapılar kurmak, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi teşvik etmek ve yenilikçiliği desteklemek;
10. Ülkelerin içinde ve arasındaki gelir eşitsizliklerini azaltmak;
11. Kentleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, bakımlı ve sürdürülebilir kılmak;
12. Sürdürülebilir tüketim ve üretim biçimlerini sunmak;
13. İklim değişikliği ile bunun sonuçlarına karşı mücadele adına salınımları düzenleyecek ve yenilenebilir enerji yöntemlerinin geliştirecek acil önlemler almak;
14. Okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını sürdürülebilir kalkınma adına korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak;
15. Yerüstü ekosistemini korumak, yeniden canlandırmak ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek, ormanlardan sürdürülebilir bir şekilde faydalanmak, çölleşme ile savaşmak, toprak erozyonunu durdurmak ve tersine çevirmek ve bio-çeşitliliğin zayıflamasını durdurmak;
16. Sürdürülebilir kalkınma için adil barışçı ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak ve her düzeyde etkin, hesapverebilir ve kapsayıcı kurumlar tesis etmek;
17. Sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığın tesisi ve canlandırılmasına yönelik araçları güçlendirmek.

Bu 17 Küresel Hedef kendi içinde 169 somut amaç ve yüzlerce gösterge yardımıyla daha net tanımlanır. Örneğin Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü bu amaçlara dair ilerlemeleri değerlendirip karşılaştırabilmek için 231 gösterge tanımladı. Birleşmiş Milletler'in 2012 yılında, toplumların, ekonomilerin ve doğanın sürdürülebilirliğini sağlayacak somut hedefler doğrultusunda çalışmak ve çözümler üretmek üzere, akademi, iş dünyası ve sivil toplum temsilcilerinin bir araya getirilerek kurduğu Sürdürülebilir Kalkınma Çözümleri Ağı'nın Temmuz 2016'da yayınladığı *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Endeksi ve Göstergeleri (SDG Index ve Dashboards) Raporu*, 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi (BM-SKH) açısından ülkelerin performanslarını karşılaştırmaktadır¹.

1 <http://www.sdgindex.org> son başvuru 21 Ekim 2016.

Bütün ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi açısından önemli zorlukları olduğunu gösteren SKH Endeksi'nde Türkiye 149 ülke arasında 48. sırada yer almaktadır. Rapora göre Türkiye açlık, temiz su, eğitim, enerji, sürdürülebilir kentler ve iklim değişikliği alanlarında kayda değer ilerlemeler kaydetmiş fakat cinsiyet eşitliği, sanayi, sualtı yaşamı ve özellikle hedeflere yönelik ortaklıklarda tatmin edici bir mesafe katedememiş gibi gözüküyor.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER

Birleşmiş Milletler'in toplantıları ile şekillenen sürdürülebilirlik kavramı ve Yerel Gündem 21 sürecinin kentlerle buluşmasında *Aalborg Şartı* en önemli mihenk noktasıdır. 1994'te Danimarka'nın Aalborg kentinde düzenlenmesinden dolayı bu adla anılan 1. Avrupa Sürdürülebilir Kentler ve Kasabalar Konferansı bir kentsel çevresel sürdürülebilirlik inisiyatifinin doğuşunu temsil eder. 40 ülkeden ve 4000 yerel yönetimden fazla imzacısı olan Şart üç temel bölümden oluşur: Sürdürülebilir kentler ve kasabalar üzerine ulaşılan uzlaşma deklarasyonu; sürdürülebilir kentler ve kasabalar kampanyasının kurgusu ve yerel yönetimlerin Yerel Gündem 21 sürecine katılacaklarına dair niyet beyanları.

Aalborg Şartı ile tarif edilen sürdürülebilir kentler, izleyeceği politikalara karar verirken bunların ekonomik, sosyal ve çevresel gelişime olan etkilerini hesaba katan ve üç bağlamda da belli bir asgari düzeyin üstünde yol almış kentlerdir. Başka bir deyişle, sürdürülebilir kentlerde ekonomik olarak en avantajlı olan en ucuza mal olan değil, kentin genel çıkarları hesaba katıldığında en avantajlı olandır². Peki, bu genel çıkarlar nasıl hesaba katılabilir?

Sürdürülebilir bir şehir olmanın püf noktası iş dünyası, eğitim, tüketim, altyapı, kamu hizmetleri, ulaşım, çevre ve doğa gibi alanların tümünü kapsayan bütüncül bir muhakeme tarzı benimsemekte yatar. Temel amaç alınan kararların bu sektörlerin tümünü hesaba katarak tanımlanmış çıkarlara dayanmasıdır. Bu amaçla başvuru temel bilgi araç veya sistemlerin başlıcaları şunlardır:

- Sürdürülebilirliği geliştirmek için sektörler arasında kurulan ortaklıklar
- Aynı anda ekonomik, sosyal ve çevresel yararlar sağlayan bilişim çözümleri
- Paranın değerini arttıran, toplumsal faydalar sağlayan ve çevreyi destekleyen yurttaş ortaklıkları
- Üçü bir arada çözümleri desteklemek için kamu kurumlarında bütüncül planlama ve yönetim
- Sürdürülebilir tedarik

Şart'a imza koyan kentler bu araçları kullanarak aşağıdaki 10 ilkeyi hayata geçirme taahhütünde bulduklarını ilan ederler³;

1. Karar verme süreçlerini katılımcı bir süreçle geliştirecek **yönetişim** anlayışını hayata geçirmek;
2. **Sürdürülebilirlik** ilkesiyle uyumlu yerel işletme modellerini geliştirmek;
3. **Ortak doğal malları** korumak ve bunlara eşit erişimi sağlamak;

2 <http://www.sustainablecities.eu> son başvuru 20 Ekim 2016.

3 http://www.sustainablecities.eu/fileadmin/repository/Aalborg_Commitments/Aalborg_Commitments_English.pdf son başvuru 20 Ekim 2016.

-
4. Kaynakların dikkatli ve verimli kullanımını ve bunların sürdürülebilir kullanımı ve üretimiyle uyumlu **tüketim ve yaşam tarzlarını** benimsemek ve kolaylaştırmak;
 5. Çevresel, toplumsal, ekonomik, kültürel ve sağlığa dair konulara yönelik **kentsel planlama ve tasarım** süreçlerine stratejik bir önem vermek;
 6. Ulaşım, sağlık ve çevrenin birbirleriyle yakından ilişkili olduğunu kabul ederek **sürdürülebilir hareketlilik** yönelimlerine ağırlık vermek;
 7. Yurttaşların **sağlık ve iyi olma halini** korumak ve geliştirmeye yönelik yerel eylemleri hayata geçirmek;
 8. Doğaya zarar vermeden istihdama izin veren **canlı ve sürdürülebilir bir yerel ekonomi** yaratmak ve korumak;
 9. Kapsayıcı ve dayanışmacı toplulukların kurulması için **toplumsal hakkaniyet ve adaleti** savunmak;
 10. Barış, adalet, hakkaniyet, sürdürülebilir kalkınma ve iklim korumasına yönelik **küresel sorumluluklarımıza yerel düzeyde sahip çıkmak.**

Aalborg'da tanımlanan ilkeler kentlerin, sürdürülebilir kalkınma perspektifinin asli bir unsuru olmasını hükme bağlamış oldu. İlkesel bir taahhütün ötesinde, uygulama yöntemlerinin tanımlanması bakımından önemli bir eşik olan *Aalborg Şartı* daha sonra Ekim 1996'da oluşturulan *Lizbon Eylem Planı* ile daha da somutlaşmış oldu. 2000 yılında Hannover'da düzenlenen üçüncü konferansla geliştirilen bu çerçeve 10 yıl sonra Haziran 2004'te yine Aalborg'da düzenlenen zirvede imzaya açılacak bir taahhütler listesine (*Aalborg Taahhütleri - Aalborg+10*) dönüştü. 2007'de Sevilla'nın ev sahipliği yaptığı konferans itibarıyla 40'ı aşkın ülkeden 25 000'den fazla kent bu taahhütlere olan bağlılıklarını ilan etmişlerdi.

Aalborg Şartı'ni, Türkiye'den şimdiye kadar Bursa ve Diyarbakır Büyükşehir belediyeleri ile Batman, Bingöl, Hakkâri, Mardin (Dikmen) ve Siirt Belediyeleri imzaladı. Çorum Valiliği ile Marmara Belediyeleri ve Boğazları Birliği de Şart'a geçici olarak imza attılar⁴. 2004 yılında ilan edilen *Aalborg Taahhütleri*'nde ise henüz Türkiye'den imza bulunmamaktadır.

Aalborg Şartı eksenli bu buluşmalar ve taahhütlerin yanısıra Avrupa özelinde de kentlerin kalkınma, demokrasi ve insan hakları bağlamındaki rolü tartışılıyordu. Avrupa Konseyi'nin Mart 1992'de kabul ettiği *Avrupa Kentsel Şartı* ve *Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi* ekolojik, demokratik ve yaşanabilir kentlerin özelliklerini 13 konu başlığı ve 68 ilke etrafında tarif eder.

Buna göre kentler:

1. Özel araçla seyahate alternatif ve çevreci **ulaşım ve dolaşım** imkanlarına sahip;
2. Enerji kaynaklarının kullanımı ve yönetimi, kirliliğe karşı ve **doğayı korumaya** yönelik politikaları benimseyen;
3. **Kentlerin fiziksel formlarını**, kent merkezlerini koruyacak, yaratıcı ve kaliteli mimariye sahip çıkacak ve açık alanları koruyacak biçimde geliştiren;
4. Kentlerin **tarihi mirasını** koruyacak yasal, finansal ve ekonomik düzenlemeleri hayata geçirmiş ve bu amaca hizmet eden bir planlama anlayışını benimseyen;

-
5. Bireysel mahremiyeti öngören, güvenli, sağlam, ulaşılabilir **konuta erişime** yönelik sosyal ve ekonomik düzenlemeleri yapan;
 6. Bilimsel yöntemlerle desteklenmiş, emniyet güçleri ile halkın yardımlaşmasına dayanan, alternatif müeyyideleri içeren **suç önleme ve güvenlik politikalarını** geliştirmiş ve bunlara yeterli mali kaynağı ayıran;
 7. Kentlerin tüm **engelli ve sosyoekonomik bakımdan dezavantajlı** kesimler için erişilebilir olması için uygun, bütünleştirici, dayanışmacı tasarım ilkelerini benimsemiş;
 8. Tüm kesimlerin **eğlence, dinlence ve spor faaliyetlerini** sağlıklı ve güvenli bir şekilde ve kişisel potansiyelleri doğrultusunda yapabileceği;
 9. Farklı kesimlerin kendi aralarındaki **kültürel alışverişi** ve bunlar arasındaki dayanışma imkanlarını destekleyen, bu yöndeki tüm kültürel faaliyetleri destekleyen, çoğulculuğu besleyen politikaları benimseyen;
 10. Özellikle göçmenlerin **çok kültürlü entegrasyonu** için, bu kesimlerin yeterli siyasal, ekonomik ve fiziksel imkanlara sahip olarak diğer kent sakinleri ile kaynaşmasını sağlayan;
 11. İyi **sağlık** koşullarını, temel ihtiyaç maddelerini güvenilir ve sağlıklı bir şekilde sunan;
 12. **Katılımcı** bir yönetim ve planlama adına özgür ve demokratik temsil, danışma ve katılım imkanlarına izin veren, bunlara yönelik yeterli bilgilendirmeyi anlaşılabilir olarak yapan ve planlara dayanan bir yönetim anlayışı benimseyen;
 13. **Ekonomik kalkınmaya** izin verecek altyapıya sahip, kamu-özel sektör işbirliklerine açık, sosyal kalkınmayı ihmal etmeyen politikalar geliştiren yerleşim birimleri olmalıdır.

Kimsenin pek de itiraz edemeyeceği bu ilkelere *nasıl* ulaşılacağıın önemli bir soru ve sorun olduğuna şüphe yok. Tüm kentlerde ya da ülkelerde geçerli olabilecek bilimsel, teknik bir yanıt olmadığını biliyoruz. Dolayısıyla teknik olmaktan ziyade öncelikle ve ağırlıkla siyasi bir sorunla karşı karşıya olduğumuz için sorunun öncelikle demokrasi bağlamında ele alınması gündeme geldi.

Katılım ve Sürdürülebilirlik

Avrupa Kentsel Şartı'nın kabulünden 16 yıl sonra 2008 yılında Avrupa Konseyi geçen sürede ortaya çıkan toplumsal, ekonomik ve kültürel değişikliklerin ışığında Kentsel Şart'ın bazı ilkelerini yeniden tanımlamaya, tamamlamaya ve güncellemeye karar verir. Sürdürülebilir Kalkınma Komitesi'ne danışarak kurgulanan ve *Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto*⁵ adıyla anılan bu yeni çerçevenin tartışmamız bakımından önemi vatandaşların kentsel politikalar bağlamındaki merkezi rolüne dikkat çekerek "Kent Hakkı" kavramını öne çıkarmasıdır.

Kent hakkı ışığında Şart "özellikle katılım açısından, demokrasinin yeni taleplerini dikkate alan bir kentsel yönetim modeli inşa sorumluluğunu" vurgular. Böylece sürdürülebilirlik kavramının yönetim modelleri ile kente entegre edilmesine dair en somut ifade Avrupa ölçeğinde dile getirilmiş olur. Katılımın bu kadar ön plana çıkarılmasında, vatandaşların seçimlere olan ilgisinin giderek düşmesi, marjinal düşüncelerin giderek yükselmesi ve siyasete olan yoğun ilgisizlik gibi gözlemler önemli bir çıkış noktasıdır. Temsili demokrasinin böylesi zaafiyetlerine yönelik olarak Şart geleneksel temsili demokrasi mekanizmalarının yanı sıra "halk meclisleri, yerel referandumlar ve halkın doğrudan katılımını sağlayan her türlü düzenleme" şeklindeki katılımcı demokrasi uygulamalarının önemine dikkat çeker.

Kentliliğe dair bu yeni manifesto sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçirilmesi bağlamında kentlerin üstleneceği asli rollere dikkat çekmekle yetinmez. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin yerel alanların kendi içlerindeki sorumluluk ve yetki paylaşımı ile ilgili iç çekişmelere sebep olabileceğini öngörerek, "bağımsızlaşan kent ve kasabaların kendi aralarındaki acımasız ve denetimden tümü ile uzak rekabetin" önlenmesinin gerekliliğini de ortaya koyar. Bu da saf bir özerklik tartışmasının ötesinde yerel yönetimlerin kendi içlerindeki demokratik ve katılımcı işleyişin gereğini vurguluyor olması bakımından özellikle önemlidir.

Şartın getirdiği bir başka yenilik de, katılımcı demokratik bir işleyişi kolaylaştırma potansiyeline sahip yeni bilgi ve iletişim teknolojilerine yapılan referanstır. Bu yeni teknolojik imkanlar sayesinde, "bilginin karşılıklı etkileşimi ve hızının demokratik katılımı zenginleştireceği ve seçimle işbaşına gelen temsilcilerle kent halkı arasındaki diyalogu iyileştireceğine" dair inanç dile getirilir. Teknolojik alanda gerçekleşen ilerlemeler ve özellikle İnternete erişimin gitgide kolaylaşması, veri transferlerinin kolaylaşp, hızlanması; etkileşim imkanlarının olağanüstü genişlemesi özünde kolektif bir faaliyet olan siyaseti de yoğun olarak etkiliyor. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemine yapılan bu atıf *Yeni Bir Kentlilik İçin Manifesto*'yu tartışmamız bakımından temel bir referans yapar.

Nitekim *We Are Social* platformunun 232 ülkeye dair verilere yer verdiği yıllık raporunda Türkiye nüfusunun %58'inin aktif İnternet, %53'ünün sosyal medya kullanıcısı olduğu görülüyor. Cep telefonu kullanımının %90, cep telefonu üzerinden mobil sosyal medya kullanımının %45'lerde seyrettiği bir ülkede İnternet imkanlarının çok büyük bir kesime hitap ettiği söylenebilir⁶.

5 <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?Index=no&command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1775449&SecMode=1&DocId=1315820&Usage=2> Son başvuru 25 Kasım 2016.

6 <http://www.slideshare.net/wearesocialsg/2016-digital-yearbook> Son başvuru 22 Ekim 2016.

Teknolojideki bu gelişmelerin Şart'ın savunduğu katılımcı mekanizmalar bağlamında somut olarak nasıl kurgulandığını ve işlediğini daha yakından incelemek adına izleyen bölümde katılımcı uygulamalar repertuarını ele alacağız.

KATILIM MEKANİZMALARI

Sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçirilmesi ve dolayısıyla gezegenimizin karşı karşıya olduğu sorunları aşabilmenin yollarından birinin de kentlerde demokratik yönetim anlayışının tesisi olduğunu ifade edip, bunun da ancak katılımcı pratik ve mekanizmaların geliştirilmesi ile mümkün olabileceğini vurgulamıştık. Fakat katılımcı uygulamalar için tek bir kategoriden bahsedemeyiz. Hem yapısı ve işleyişi hem de demokratik etkisi çok farklı mekanizmalar mevcut. Bu bölümde *Kentsel Şart-II*'nin gerekliliğine işaret ettiği halkın kent yönetimine katılımını mümkün kılan pratikleri kategorize edip, yine şartın işaret ettiği bilgi ve iletişim teknolojilerinin bu pratikler içinde nasıl kullanıldığını veya kullanılabileceğini tartışacağız.

Bilgilendirme

Katılımın ilk aşaması ve diğer pratiklerin de ön koşulu, bilgilendirme faaliyetleridir. Kararın konusunun farklı boyutlarıyla halkın anlayabileceği ve değerlendirebileceği bir şekilde sunulması bilgilendirmenin temelini oluşturur. Vatandaşlar pasif bir bilgi alan konumunda oldukları için demokratik anlamda gerçek bir katılım şansına sahip olduklarını söylemek bu aşamada çok yerinde olmaz. Fakat edinilen bu bilgilerin diğer katılım mekanizmalarına olan ilgiyi arttırması veya katılım araçlarının daha bilinçli bir şekilde kullanılmasını sağlaması beklenebileceği için demokratik yönetim açısından önemi yadsınamaz.

Katılımcı yönetimin en temel kategorisi olduğu için en somut ve en geleneksel pratikler de bilgilendirme kategorisinde görülebilir. Siyasetçilerin ya da yöneticilerin vatandaşlarla gerçekleştirdikleri ve icraatlarını, projelerini sundukları her türlü toplantı, yayın ya da iletişim bilgilendirme bağlamında örnek olabilir.

Bilgilendirmenin en büyük zaafı, iletişimin aslen siyasetçi/yöneticiden yurttaşına doğru tek yönlü olması, tabanın istek ve tercihlerinin yönetime yansıtılmasını amaçlamamasıdır. Karar alıcı pozisyonundaki aktörlere karar, plan ve tercihlerini açıklama ve gerekçelendirme imkanı tanındığı halde, dinleyicilerin bunları sorgulama, etkileme ve değiştirme şansı yoktur. Alınmış ve alınacak bir kararın seçmenlere bilgisi verilir. Çoğu zaman bu bilginin doğrulanması bile imkan dahilinde olmayabilir. Farklı bilgi kaynaklarına sahip olmayan yurttaşların kendilerine sunulan bilginin gerçekliğini sınavabilme şansları da azdır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması bilgilendirmenin çok daha ucuz ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilebilmesini mümkün kıldı. Web sayfaları, bloglar, mikro-bloglar, e-posta grupları gibi duyuru ve haberleşme imkanları yöneticilerin faaliyetleri ve projeleri hakkında yapacakları bilgilendirmeleri çok daha kolaylaştırdı. Özellikle asırlık ansiklopedi kültürünü yeni bir formata taşıyan Wikipedia ve benzeri siteler İnternet üzerinden bilgiye erişim imkanlarında büyük gelişmeler yaşandı. Wikipedia benzeri siteler herhangi bir olgu üzerinde herkesin bilgisini kolay, hızlı ve maliyetsiz bir şekilde paylaşabilmesini mümkün kılıyor. Bu kolaylığın bir güvenilirlik sorununa sebep olma ihtimali, bu sayfalara çok büyük sayılarda kullanıcının başvurmasının sağladığı denetim olanağı ile zayıfladı. Öyle ki, Eksizozluk gibi asıl amacı nesnel bilgi sunmak olmayan siteler bile kullanıcı sayısının ve katkısının yoğunluğu ile hatırsayırlı bilgi kaynaklarına dönüştü.

Dahası siyasetçi ve yöneticilerin geleneksel olarak başvurduğu iletişim yöntemleri dijital teknolojilerle birlikte çok daha ucuz, kolay ve eşzamanlı hale geldi. Belli bir yerde, sınırlı bir kitleye hitaben gerçekleştirilen bir bilgilendirme, İnternet olanakları sayesinde zaman ve mekan sınırlılıklarından kurtuldu. Böylece mesela teorik olarak kamuya

açık olan ama gerçekte pek de izlenemeyen belediye meclis toplantıları gibi kamusal müzakere süreçlerinin izlenmesi çok kolaylaştı. 1970'lerin sonunda Fatsa Belediye Başkanı Fikri Sönmez'in meclis toplantılarını belediye hoparlörlerinden yayınladığı hatırlanacak olursa, artık bu tartışmaların İnternet üzerinden çok daha kolay yayınlanabileceğini düşünebiliriz. Gerçekten de Amasra⁷, Antalya⁸, Düzce⁹ ve Burhaniye¹⁰ gibi birçok belediye meclis toplantılarını İnternet üzerinden canlı ya da kayıttan yayınlıyor.

Belediyelerin toplantıları olmasa da, meclis ve encümen kararlarının kamuya ilan edilme zorunluluğu vardır. Dijital imkanlar sayesinde bunlar çok daha kolay erişilebilir hale geldi. Kolaylığın ötesinde, bu kararların anlaşılabilirliği de yine dijital teknolojiler ile artırılabilir. Grafıklere, çizimlere, haritalara, coğrafi bilgi sistemlerine başvurularak, normalde teknik bir dile hapsolacak bilgilerin çok daha geniş bir kesim tarafından takip edilmesine ve anlaşılabilmesine izin verebiliyor. Örneğin ulusal düzeyde Mecliste.org adlı bir site TBMM'de görüşülmekte olan ya da karara bağlanan kanun teklif ve taslaklarını herkesin anlayabileceği bir şekilde sunmayı hedeflemekte. Mulksuzlestirme.org veya megaprojeleristanbul.com gibi siteler de kente dair proje ve yatırımlara dair çıkar ilişkilerini ve son durumu kolaylıkla anlaşılabilir ve izlenebilir şekilde ortaya koymayı hedefliyor.

Mobil İnternet teknolojileri sayesinde her yerden görsel ve işitsel veri gönderme imkanının yaygınlaşması ve ucuzlaması her bir akıllı telefonu bir canlı yayın aracına dönüştürdü. Böylece radyo, televizyon, gazete gibi geleneksel basın araçlarına erişimin olmadığı ya da bunların otoritelerle denetim altına alındığı şartlarda bile siyasal aktör ve yöneticiler kamuyu bilgilendirme imkanına sahip oldular. Son zamanlarda kullanımı yayılan Periscope uygulaması ya da Gezi olayları sırasında büyük rağbet gören canlı yayın programları bu olanaklara örnek olabilir. Gazeteci Ruşen Çakır'ın Nisan 2015'te bir tablet ile başlattığı Periscope yayınları artık onlarca programcının yayınlarına izin veren bir yayın kuruluşuna dönüşmüş durumda¹¹. Yerel siyaset için çok büyük önem taşıyan fakat maddi ve teknik sınırlılıklar yüzünden yeteri kadar işlevsel olamayan yerel basın açısından bu imkanlar çok daha kıymetli sayılabilir.

İlla da görsel ya da işitsel içerik taşımasa da, sosyal medya araçlarının ve mikro-blog sitelerinin anlık bilgi paylaşım olanağı sunması, kamuoyunun gelişmelerden anbean haberdar olabilmesini mümkün kılıyor. Mobil İnternet teknolojilerinin yaygınlaşması sayesinde herkesin bir muhabire dönüşerek, yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkmasına şahit olduk. Öyle ki, 2012 yılında üç üniversite öğrencisinin başlattığı 140journos mecrası artık Twitter, Facebook, Snapchat, Whatsapp gibi sosyal medya ve mobil iletişim platformlarında faaliyet gösteren ve onbinlerce takipçisi olan bir medya aracına dönüştü.

Anında paylaşım imkanı kadar önemli bir diğer imkan da, yapılan bilgilendirmeye, yayın sonrasında da erişimin mümkün olabilmesi. Televizyondan canlı yayınlanan bir meclis görüşmesi ya da basın toplantısı ancak o anda ekran başında olanlara hitap edebilirken, Youtube gibi İnternet tabanlı görüntü arşivlerine koyulan, kişisel web sayfaları ve/veya sosyal medya hesaplarından paylaşılan bilgilendirmeler veya açıklamalara ilişkin zaman ve mekan sınırı artık bulunmuyor.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu tüm bu imkanlar tabii ki bu araçlara erişim şansına bağımlı. Bilgisayara ve İnternete erişme şansı bulunmayan kesimlerin bu İnternet tabanlı bilgilendirmelerden hala mahrum olduğunun altını çizmeliyiz.

7 <http://www.amasra.bel.tr/amasra/meclis-toplantilari-117.html>

8 <https://www.antalya.bel.tr/i/canli-yayin>

9 <http://www.duzce.bel.tr/canli-yayin.asp>

10 <http://www.burhaniye.bel.tr/haberler/haber-arsivi/302-meclis-toplantilari-canli-yayinda.html>

11 www.medyascope.tv

Danışma

Danışma mekanizmaları bilgilendirmenin bir adım ötesine geçerek, bilgi sunulmuş kesimlerin bunlar hakkındaki görüşlerini ifade etmelerine imkan tanır. Fakat ifade edilen bu görüşlerin nihai karar üstünde bağlayıcı bir etkisi yoktur. Bu anlamda yapılan tüm bilgilendirme faaliyetlerinde dinleyicilere düşüncelerini ifade şansı verilmesi bilgilendirme sürecini danışma biçimine yaklaştırabilir. Örneğin sosyal medya paylaşımları, burada paylaşılan bilgi, düşünce ve yorumlara dair değerlendirme yapabilmeye imkanı sayesinde bir danışma mekanizmasına dönüşebilir.

Özel telefon hatları, mail adresleri, şikayet kutuları, beyaz masalar gibi iletişim kanalları da yurttaşların kamu hizmetlerine dair dilek, temenni ve şikayetlerini ifade etmelerine imkan tanıyan danışma kanalları olarak sayılabilir. İnternetin yaygınlaşması bu iletişimin çok daha kolay, ucuz ve hızlı yapılabilmesini mümkün kıldı. Tüm şirket ve kamu kurumlarının web sayfasına ve mail adresine sahip olma zorunluluğu olduğu için tüm bu kurumlara İnternet yoluyla ulaşabilmek artık mümkün. Tabii ki, kamu kurumları için söz konusu olan bilgi edinme hakkı kapsamındaki başvurular haricinde bir cevap verme zorunluluğu olmadığına altını çizmekte fayda var.

İnternet yoluyla kolaylaşan bu danışma kanallarının son dönemde kazandığı bir diğer avantaj da bu yolla artık görsel ve işitsel öğeleri paylaşma imkanının ortaya çıkması. Bir soruna ilişkin çekilen görüntüyü ve söz konusu yerin kesin coğrafi koordinatlarını anında ve kolayca edinebilme ve iletebilme imkanı, dile getirilen soruna dair net ve kesin bilgiler verebilmeye mümkün kılmakta. Son dönemde hızla yayılan WhatsApp tarzı iletişim hatları buna örnek verilebilir.

Yetkili kurumlar halkın görüşlerinden haberdar olmak için bunların sadece şikayet ya da dilek olarak ifade edilmesini beklemeleri gerekmez. Örneğin Çevre Etki Değerlendirme süreçlerinde ilgili halkla bir bilgilendirme ve danışma toplantısı yapmak artık kanuni bir zorunluluk. Fakat bu toplantıda ortaya konan iradenin herhangi bir bağlayıcılığı olmadığını vurgulamak gerekiyor.

Proje ve faaliyetleri hakkında kamuyu bilgilendirmek ve görüşlerini almak için kurumların yapacağı toplantı ve etkinlikler İnternet teknolojileri sayesinde artık zaman ve mekan sınırlılıklarından kurtulabildiler. Yapılan yazılı ya da görsel bir bilgilendirmeye dair değerlendirmeler web üzerinde tesis edilecek forum sayfası üzerinden artık kolaylıkla ifade edilebilir bir hale geldi. En önemlisi bu sürece katılmak isteyen vatandaşların aynı anda sürece dahil olmasına da artık gerek yok. Belli bir süre açık kalacak siteye isteyen istediği gün ve saatte girip, söz konusu bilgilendirmeye dair düşüncelerini ifade etme ya da yapılan diğer değerlendirmelere tepki verme şansına sahip olabiliyor.

Aynı şekilde yurttaşlar da İnternet ortamının sağladığı imkanlar sayesinde, otoritelerin herhangi bir girişimine gerek kalmadan belli politikalara dair düşünce ve eleştirilerini ifade edebilecek ve bunların geniş kesimlerin erişimine ulaşabilecek araçlara sahip olabiliyor. Kişisel, kolektif veya tematik sayfalar, İnternet üzerinden örgütlenen girişimler belli konuları kamuoyu gündemine getirebilirler. İleride daha ayrıntılı ele alacağımız ve temelde yerel sorunlar hakkında kamuoyu yaratma aracı olarak görülebilecek muhit.co sayfası bu girişimlere örnek teşkil edebilir.

Anket gibi geleneksel değerlendirme teknikleri de yeni teknolojiler sayesinde çok daha ucuz, hızlı ve kolay bir şekilde yapılabiliyor. Hem telefon hem de İnternet yoluyla belli bir hizmetin muhatabı ya da belli bir yerin sakininin genel ya da özel bir alanda değerlendirme yapması istenebiliyor. Özellikle hizmetten memnuniyet değerlendirmeleri bu yollarla çok kolay bir şekilde gerçekleştirilebiliyor. Yeni teknolojilerin böylesi danışma süreçlerine getirdiği bir yenilik de, anket katılımcısının cevapları anında değerlendirilebildiği için genel sonuçların anlık olarak izlenebilmesi. Böylece tüm örnekleme ulaşılmasına gerek kalmadan genel eğilim süreç boyunca gözlenebiliyor.

Danışma süreçleri yurttaşların bilgilenmesi ve aynı zamanda birtakım katkılar sağlamasını mümkün kılar ama yurttaşların girdilerinin siyasi erk tarafından dikkate alınıp, alınmayacağına bağlayıcı bir yanı yoktur. Yetkililer bu düşünceleri dikkate alıp almamakta; karara yansıtıp yansıtılmamakta özgürdürler. Çoğu zaman sadece göstermelik bir katılım süreci hayata geçirilir.

Dahil Etmek

Dahil etme süreçleri katılımcıların katkılarının karara mutlaka yansıtılmasını gerektirir. Bu tür bağlayıcı katkılara ulaşılmasını mümkün kılan en temel araçlar da seçim ve referandumlardır.

Seçimlerin siyasal katılımın başlıca aracı olduğu inkar edilemez. Nihayetinde demokrasinin temel dinamiği temsil olduğuna göre, temsilcilerin belirlenmesinde yurttaşların katılımı büyük önem arz eder. Geleneksel olarak seçim sandıklarında gerçekleşen oy verme işleminin elektronik araçlarla desteklenmesi seçimlerin daha kolay ve hızlı şekilde gerçekleşmesine izin vermekte. Bu yeni imkan ya oy verme işleminin eskisi gibi bir seçim noktasında elektronik olarak gerçekleşmesini sağladığı gibi İnternet ya da telefon gibi iletişim araçları ile mekan kısıtı olmadan da gerçekleşmesine izin verebiliyor. ABD, İngiltere ve İsviçre gibi ülkelerde bu e-oylama uygulamasına başvurulurken, Estonya tüm oy verme işlemlerini vatandaşlarının kimlik kartlarına işlenmiş bir çip sayesinde İnternet üzerinden gerçekleştirilebilmesine imkan tanıyor.

Temsilcilerin belirlenmesinin haricinde belli konularda kararı doğrudan yurttaşların genel eğilimine bağlayan referandum uygulamaları da elektronik imkanların gelişmesi ve yaygınlaşması sayesinde kolaylaşmış ve ucuzlamış oldu. Bu yeni imkanlar yetkili otoritelerin kararı kamuoyunun eğilimine bırakmasını çok daha pratik hale getirerek, istendiğinde halkın doğrudan karara dahil edilme imkanlarını genişletti.

Yeni dijital teknolojilerin getirdiği bu kolaylıkların belli riskler barındırdığını da hatırlatmak gerekir. Uzaktan erişim ve etkileşime izin veren araçlar aynı şekilde manipülasyon ya da müdahalelere de imkan tanıyorlar. Elektronik yazılımları etkileyen ve kullanıcının haberi olmaksızın o yazılımın bulunduğu aracın farklı amaçlarla kullanılmasına izin veren virüslerin siyasal katılımı kolaylaştıran araçları gayrimeşru ve yasadışı etkilere açtığını da hatırlarda tutmakta fayda var.

Birlikte Hareket Etmek

Seçim ve referandum süreçlerini demokratik siyaset açısından eleştirilebilecek yönü bu imkanların verili seçeneklerden birini tercih etmekle sınırlı olmasıdır. Nihayetinde seçime sunulan seçenekler ya da adaylar genellikle halkın katılımından azade bir şekilde belirlendiği için karar böyle bir sürece bağlansa bile halkın tercihlerini doğrudan ifade etme şansına sahip olduğu söylenemez. Gerçek bir müdahillik aslen bu seçeneklerin belirlenmesine; politikaların, projelerin, alternatiflerin kurgulanmasına katılım imkanının tanınması ile mümkün olabilir.

Politikaların mutfağı olarak adlandırabileceğimiz bu aşamalara halkın katılımını sağlamak geleneksel araçlarla da mümkündü. Belli politikalara yönelik yapılan çalıştaylar, arama konferansları, atölye ve komisyon çalışmaları bu süreçlerin de katılımcı bir mantıkla hayata geçirilmesine imkan tanıyordu. Fakat yukarıda da vurguladığımız gibi bu tür oluşumlar zaman ve mekan kısıtlamalarına tabi olmanın yanısıra organizasyon maliyeti bakımından da dezavantajlara sahip.

Elektronik araçların gelişimi bu tür katılımcı politika belirleme aşamalarına yönelik erişim sorunlarına da kısmi çözümler getirmiş sayılabilir. Mobil ve İnternet teknolojilerinin gelişimi insanları buldukları yerden uzaktaki toplantılara katılma imkanını sunmaya başladı. Böylelikle, toplantının fiziki olarak gerçekleştiği yerden ayrı bir

yerde olursa bile Skype, Facetime, Messenger gibi uygulamalar sayesinde tartışmaların canlı olarak izlenmesi ve bunlara katkı verilmesi mümkün hale geldi. Müzakere ve planlama faaliyetleri böylece o anda orada olamayanların da katılımına açılmış oldu.

Elektronik imkanlar katkı vermeyi kolaylaştırmanın ötesinde, söz konusu projenin teknik detaylardan dolayı sadece işin uzmanlarının anlayabileceği bir dile mahkum olması zorunluluğundan da kurtardı. Görsel araçların, simulasyon uygulamalarının yaygınlaşması teknik çizim, plan gibi sıradan insanların rahat anlayamayacağı ve değerlendiremeyeceği tartışma nesnelere herkesin görüp, fikir beyan edebileceği simulasyonlara dönüştürülebilmesini mümkün kıldı. Hatta bu uygulamalar sıradan kullanıcıların istedikleri değişiklik ve ekleri kolaylıkla modele işleyebileceği imkanlar sundu. Böylece fiilen katılımcı bir şekilde gerçekleşse bile uzmanların teknik tahakkümünün etkisindeki politika belirleme süreçleri uzmanlarla sıradan vatandaşların birlikte çalışabileceği imkanlara kavuştu. Böylesi bir mantığa dayalı olarak tasarım tecrübesini hayata geçiren *Düzce Umut Evleri* projesini özellikle zikretmekte büyük yarar var.

Politika süreçlerinin sadece teknik tasarımdan ibaret olmadığını, çoğunun kanun, yönetmelik, tüzük, plan, rapor gibi yazılı düzenlemelerle hayata geçirildiğini hatırlayacak olursak, bu tür belgelerin hazırlık aşamasında çevrimiçi, kolektif çalışmaların elektronik imkanlarla mümkün hale gelmesi de önem kazanır. Böylece bir metnin taslak hali mekan ve zaman kısıtlarından azade bir şekilde tüm ilgililerin düzenleme ve değerlendirmesine açılabilir. İnternet üzerinden maliyetsiz ve kullanıcı dostu bir şekilde kullanıma sunulan ofis yazılımları sayesinde çok sayıda katılımcı aynı belge üzerinde kolektif olarak çalışma imkanına kavuşmuş oldu. Bu sayede tasarımın ötesinde doğrudan yasal, teknik düzenlemelerin hazırlanması da katılımcı bir biçimde kurgulanabilir oldu.

Katılım genellikle belli konularda gündemin oluşması, politikaların belirlenmesi ve kararın alınması bağlamında düşünülse de, kamu politikalarının asli aşamalarından biri bu kararların hayata geçirilme sürecidir. Uygulamaların kararlara tam olarak sadık kalmaması olasılığı, uygulama aşamasının izlenmesini de önceki süreçler kadar önemli kılar. Dolayısıyla halkın katılımının kararın kesinleşmesi ile sona ermediğini hatırd tutmakta fayda var. Resmi olarak karara bağlanan projelerin fiiliyatta nasıl ortaya çıktığının, nihai sonucun plan ve projeye ne kadar sadık kaldığının izlenmesinin de yurttaş denetimi ve katılımına dair olduğunu söyleyebiliriz.

Bu anlamda da, yukarıda ele alınan bilgilendirme ve danışma araçlarının uygulama aşamasında da işlevsel kılması, İnternet üzerinden mümkün olan izleme imkanlarının sunulması ve bu gözlemlere dair izlenimlerin iletilmesine ön ayak olunması kararı izleyen uygulama süreçlerine de halkın gözetim ve katılımına imkan yaratacak potansiyeller taşımaktadır. Böylelikle istendiğinde tüm kamu politikası sürecinin katılımcı bir şekilde kurgulanması mümkün olabilmektedir.

Muktedir Kılmak

Buraya kadar ifade ettiğimiz tüm katılım mecra ve araçları, kamu otoritesinin girişimi ile başlayan ve sonradan halkın katılımına açılan süreçlerde anlam taşıyor. Oysa katılımcı demokrasinin nihai noktası böylesi süreçlere halkın katılımından öte onların doğrudan ve baştan girişimcisi olduğu tecrübelerdir. Belli alanlarda sorumlu kılınan ve yetkilendirilen, bu yetki ve sorumluluklarla uyumlu kaynaklarla donatılan sivil grup ve oluşumların kendilerine dair belli bir hizmet alanında politikalar geliştirmesi ve çözümler üretmesi beklenebilir. Başka bir deyişle, halk belli bir kamu politikasının katılımcısı değil, onun bizzat sorumlusu haline gelir; o alanda belli bir iktidara sahip olur.

Böylesi tecrübelerde yukarıda zikrettiğimiz tüm araç ve imkanlar bir yandan bu tür sivil iktidar alanlarını mümkün kılacak örgütlenmelerin hayata geçirilmesini, öte yandan bu örgütlenmelerin sonraki faaliyetlerinin kendileri dışındaki kamusal ve sivil tarafların katılımı ve denetimine açılmasını sağlar.

KATILIMCI MEKANİZMALARIN ZAAFLARI

Yukarıdaki bölümde incelediğimiz katılım mekanizmalarına ilişkin olarak uygulamada tecrübe edilen sıkıntıların sadece teknik ya da mali olmadığını ifade edebiliriz. En ideal yaklaşım, yapı ve kaynakla kurulmuş olsa dahi bu mekanizmaların sürdürülebilirlik ilkesine hizmet edecek demokratik bir işleyişi sağlayacağını düşünmemiz hayli güç. Nitekim Porto Alegre'deki katılımcı bütçe incelemeleri ile tanınan Rebecca Abers (2000) Arnstein'in (1969) meşhur Katılım Merdiveni'nde dikkat çektiği katılım zafiyetlerini, katılımcı mekanizmaları üzerinden daha somut olarak tarif eder.

Abers'e göre bu tür mekanizmalar üç temel sorundan muzdariptir. Yazar, ilk grup sıkıntıları uygulama sorunları olarak tarif eder. Buna göre resmi olarak tesis edilip, uygulamaya konan katılım mekanizmaları katılımın işlerlik kazanması aşamasında çeşitli grupların direnişi ile karşılaşır. Bu direnişlerin ilk boyutu bürokrasinin geleneksel katılımı ve hızlı karar almaya yönelik baskılardır. Katılımcı yeni mekanizmaların uygulamaya konması ya da bu mekanizmaların katkılarının sisteme aktarılması bu geleneksel aktörlerin direniş ve baskıları ile zorlaşır. Siyasi aktörler bu konuda ne kadar hevesli ve iyi niyetli olsalar da bürokratlar kendi başlarına kullandıkları yetkileri yönetimin dışından gelen aktörlerle paylaşmaya, bu yetkilerden taviz vermeye sıcak bakmaz. Kaldı ki, bürokrasi ve siyasetçilerle çıkar ve politika ortaklığı yapmış baskı grupları da, kendi konum ve çıkarlarına tehdit etme ya da en azından bunlarla çelişme potansiyeli taşıyan her nevi katılımcı sürece kuşkuyla yaklaşır.

Uygulamadaki bu sıkıntıların aşılması ile de katılımcı mekanizmaların demokratik işleyişini güvenceye kavuşturamaz. Zira, bu mekanizmaların hayata geçirilmesi, bu platformların kendi iç temsil sıkıntılarını aşmaya yetmeyebilir. Kendilerine sunulan katılım imkanlarından ancak buna ayıracak zamanı, birikimi ve cesareti olan bireyler layıkıyla yararlanabilir. Tüm gün çalışan, iş dışı saatlerde de çocuklarına bakıp, aile sorumluluklarını üstlenen, etkinliklerden haberdar olma şansı düşük ve işleyiş hakkında bilgisi yetersiz olanların katılımı çok da kolay olmaz. Toplantıya bu engelleri aşarak katılmış olsa bile süreçte aktif olarak yer alacak kendine güvenden mahrum olabilir ve oradaki daha eğitilmiş, varlıklı ya da aktif aktörlerin yanında daha seyirci bir konumda kalabilirler. Dolayısıyla mekanizmanın fiiliyatta hayata geçmiş olması bile katılımcıların eşit bir şekilde temsil edildiği ve katılım sağladığı anlamına gelmez.

Son olarak bu uygulama ve temsil sorunlarını aşarak fiilen hayata geçmiş oluşumlar da tali gündemlerin tuzağına düşebilirler. Siyasetçi ve bürokratların zararsız gördükleri ya da kendi çıkarlarıyla çelişmediğini düşündükleri konuların bu mekanizmalara dayatılması katılımın dişe dokunur bir sonuca erişmesini engelleyebilir. Ciddi ve önemli konulara ilişkin varılan sonuçlar bile göstermelik düzenlemelerle geçiştirilebilir. Dişe dokunur bir sonuca ulaşamama hali de bir süre sonra katılımcıların motivasyonunu düşüreceği için zamanla mekanizmalar işlevsizleşir.

Abers'in Porto Alegre'de gözlediği bu sorun kategorilerinin Türkiye'nin katılımcı uygulamaları için de geçerli olduğunu 1990'ların sonlarından itibaren önce yerel girişimlerle, 2005'ten sonra da yasal bir zorunluluk olarak kurulan kent konseylerinin işleyişinde görmemiz mümkün.

Türkiye'deki Kent Konseylerinde Gözlenen Sıkıntılar

1990'lardan sonra alevlenen sivil toplum tartışmaları ve özellikle 1996 yılında İstanbul'da düzenlenen HABITAT II İnsan Yerleşimleri Zirvesi'nden sonra yerel katılımcı uygulamalarının farklı kentlerde yaygınlaşmaya başladığı görüldü. Özellikle Yerel Gündem 21 projesi kapsamında tam da sürdürülebilir kalkınma için yerel plan ve stratejileri kurgulaması beklentisi ile hayata geçirilen kent konseyleri; kadın, gençlik, emekli veya engelli meclisleri ve mahalle örgütlenmelerinin yaygınlaşması yerel siyasetin daha katılımcı bir mantıkla işleyebileceğine dair işaretlerdi.

Gerçekten de, tüm maddi sıkıntılarına rağmen Bursa, İzmit, Antalya gibi kentlerde bu tür mekanizmaların yerel siyasetin demokratik doğasını güçlendirdiği inkar edilemez.

Fakat 2004-2005 yasal düzenlemeleri ile zorunlu hale getirilerek, merkezi tek bir yönetmeliğe bağlanan bu kurumların demokratik katkıları kısa zamanda daraldı. Belediyelere, dolayısıyla da belediye başkanlarına bağlanan bu yapılar, kısa zamanda bu kurum ve aktörlerin etkisinde, onların politikalarını destekleyen ya da onaylayan sözde katılımcı mekanizmalara dönüştüler ve yerel siyaset içindeki demokratik işlevlerini yitirmiş oldular. Katılımcı mekanizmalarda gözlemlenen işleyiş sorunlarını birkaç başlık altında özetlememiz mümkün.

Öncelikle, yasal bir zorunluluk olduğu için aslında tüm belediyelerin konseyleri kurmuş olduğunu varsaymak zorunda olsak bile, kurmayan belediyelere herhangi bir müeyyide uygulanmadığı için bu organlardan yoksun yerel yönetimlerin halen var olduğunu tahmin edebiliriz. Öyle ki, Türkiye’de şu anda kaç kent konseyi olduğu sorusuna Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nün bile tam olarak cevap veremediği dile getirilir.

Kurulmuş konsey tecrübelerinin ilk ve muhtemelen en büyük grubu, bu organları sadece kağıt üzerinde kurup, hiçbir işlerlik sunmayan örneklerden oluşuyor. Yasak savmaktan öte gidemeyen bu grubun yerel siyaset adına bir değişiklik yaratmadığı ortadadır. Yasal zorunluluğu yerine getirmek için göstermelik ve hatta bazen kağıt üstünde kurulmuş kent konseylerinin katılım adına herhangi bir anlam taşımadığı şüphe götürmez.

Kağıt üzerinde kurulmakla kalmayıp, belli bir işlerlik kazanan konseylerin içinde de ağırlık, doğrudan belediye başkanının etkisi altında oluşan ve işleyen oluşumlardadır. Başkanın tercihleri doğrultusunda oluşan ve onun gündemiyle hareket eden konseyler, halkın katılımını kolaylaştırmaktan ziyade belediye başkanının politikalarına ilave bir meşruiyet zemini kazandırır. Dilediklerinde konseyin de başkanlığını üstlenmesinde herhangi bir engel olmayan belediye başkanları zaten gündemlerinde olan konuları, konseyin talepleriyle ilişkilendirip, daha geniş bir kamuoyuna mal edebilirler. Kendileri şahsen konsey başkanı olmasalar da, genel sekreterler kendilerinin gösterdiği üç aday arasından seçildiği için konseyin işleyişine dolaylı da olsa etki etme şansına her zaman sahiptirler. Böylece bir siyasetçi ve yönetici olarak savundukları bir politika sivil toplumun da desteğini almış ve dolayısıyla daha geniş kesimlere dayanan bir meşruiyet kazanmış olduğu için daha güçlü bir şekilde hayata geçirilebilir.

Konseylerin belediye başkanının etkisinden azade bir şekilde kurulmuş olması da onu siyasi araçsallaştırmalardan muaf kılmayabilir. Yerel siyasetin etkili ya da etkisini arttırma peşindeki bazı aktörleri konseyler üzerinden kamuoyundaki tanınırlıklarını arttırmaya ve bu konseyleri kendi siyasal projeleri adına kullanmaya kalkmaları da karşılaşılabilen başka bir tecrübe türüdür. Konseylerde aktif olarak öne çıkan böylesi aktörlerin siyasal rant peşinde, kendi siyasi ikballerinin etkisinde olduklarına dair bir kanı, bu oluşumların daha geniş bir kesimin ilgisinden mahrum kalmasına neden olur.

Belediye başkanı ve diğer aktörlerin araçsallaştırma çabalarına alet olmamış, tamamen yerel sivil toplumun katılımı ve emekleriyle kurulmuş ve işleyen konseylerde karşılaştığımız en yaygın yönelim, bu oluşumların kentlerin büyük sorunlarına çözümler sunma niyetiyle iddialı projeler geliştirmeye çalışmalarıdır. Oysa konseylerin belediyelerin görevlerini ikame etmeye kalkmasının katılımcı demokrasi açısından çok büyük bir anlamı yoktur. Böylesi bir eğilime kapılmış oluşumların temsil ve katılımdan öte projeci bir icra mantığına hapsedilmesi küçük bir grubun etkisi sınırlı eylemleriyle yetinilmesi sonucunu doğurabilir. Sivil taşeronculuk olarak düşünebileceğimiz bu arayışların çoğu bir sonuca ulaşmadığı için, kamuoyu nezdindeki konsey algısı da bir beyhudediğe evrilir.

Belediyenin hizmetlerine yönelik gönüllü taşeronluk ya da belediyenin ilgilenmediği alanlara yönelik bir hizmet birimi olarak hareket eden konseylerin yanı sıra belediye meclisleri ile bir siyasal meşruiyet yarışına giren oluşum-

lara da rastlamak mümkün. Siyasetçilerin artık ayyuka çıkmış yolsuzluklarından hareketle, siyaseti topyekûn gayri-meşru sayan, dolayısıyla da esas halk temsilini kendilerine mal eden konsey bileşenleri, katılımcı demokrasinin artık günümüzde temsil mekanizmaları olmadan var olamayacağını ya da en iyi ihtimalle elitist bir temsil işlevi görmekten ileri gidemeyeceğini kestiremeyebiliyorlar. Çünkü konuyla ilgili tüm çalışmalar bu tür katılım mekanizmalarında tüm ekonomik sınıfların, kültürel toplulukların ve cinsiyet gruplarının eşit olarak yer alamadığına işaret eder. Dolayısıyla, serbest ve demokratik seçimlerle oluşmuş belediye meclislerinin siyasal meşruiyetini tamamen yok sayıp, onların temsil ve karar işlevlerini ikame etmek de konsey tecrübelerinde karşılaşılabilecek bir tehlike olarak görülebilir.

Son olarak, bir diğer sakıncalı yönelim de, konseylerin meşruiyet rekabetine meclisler yerine sivil toplumun diğer örgütleri ile girmesidir. Belediyeden özerk bir işleyişi sağlayan bazı konseylerin, kendi bünyelerinde temsil edilen dernek, vakıf ve yurttaş girişimlerinden kopması, onların şemsiye bir platform olmalarını zora sokmakta, başlı başına bir sivil toplum örgütü gibi hareket etmeye başlaması sonucunu doğurmaktadır. Bunun sonucunda da, kent konseyi sadece yönetim organlarında bulunan kişilerin tercihlerine göre politika ve söylem üreten, genel kamunun temsilcisi olmaktan uzak bir doğada işleyen bir örgütlülüğü temsil eder hale gelmektedir.

Ezcümle, yasal bir zorunluluğa dönüşmüş konseylerin işleyişindeki çeşitli tehlikeler, bu organlardan beklenen demokratik katkıları sınırlayacak nitelikte olabilmekte. Bu riskleri başarıyla önleyebilmiş tecrübeleri yakından izlemenin gereğini teslim etmeliyiz.

Yukarıdaki bölümde tam da sürdürülebilir kalkınma hedefine hizmet etmek için kurgulanan kent konseylerinin işleyişte katılımcı bir yönetimi hayata geçiremeyişinin farklı boyutlarını ortaya koyduk. Bu kurumsal ve siyasi etkenlerin haricinde böylesi demokratik zaafaların arkasında bu kurumlardan bağımsız yapısal, toplumsal ve kültürel etkenlerin de olduğunu teslim etmeliyiz.

Bu bağlamda ilk hatırlamamız gereken etken 12 Eylül darbesinin ardından siyasal örgütlenmelere yönelik yaratılmış önyargılar ve kısıtlamalardır. Örgüt kelimesinin kendisine bile başlı başına olumsuz yargıların yüklendiği bir ortamda, yurttaşların siyasal birlikteliklerden uzak durması doğaldır. Siyasal örgütlenmelere konulan mesafenin ötesinde askeri rejim ve bu rejimin örtülü kalıntıları genel olarak siyasete yönelik bir güvensizlik ve hatta karşıtlığı körükledi. Ortak sorun ve beklentileri için bir araya gelen yurttaşlar bile, birlikteliklerinin siyasal doğasını reddetme eğilimi sergiler hale geldiler. Siyasal örgütlenmelere ve faaliyetlere yönelik bildik resmi ve fiili kısıtlamalar ve zorluklara eklenen bu siyaset alerjisi, siyasal alanda geleneksel olarak yaygın hiyerarşik patronaj ağlarının sürekliliğini mümkün kıldı. Sonuçta; memleket, etnik ve dini kimliğe dayalı dayanışma ağları; hiyerarşik bir katılım ve temsil mekanizması olarak işlemeye devam etti.

Belli bir kimlik etrafında hiyerarşik olarak ortaya çıkan bu dayanışma örüntülerinin siyasal kültür bakımından sonucu bunların bu kimliği paylaşmayan kişi ve gruplara karşı dışlayıcı bir tavır benimsemeleridir. Amerikan siyaset bilimcisi Robert Putnam'ın (1999) terminolojisine başvuracak olursak, bu birliktelikler farklı kesimler arasında köprü kurmaktan (*bridging*) ziyade benzerleri birbirine bağlayan (*bonding*) bir nitelik arz ederler. Belirli kimlikleri pekiştiren ve diğerlerini ayırıştıran bu kültürel eğilimler sivil toplumun demokratik doğasını zayıflatan bir etken olarak nitelenebilir.

Oysa Türkiye sivil toplum alanı özellikle 1990 sonrasında hareketlenmiş, bu konuda kayda değer tartışmalar ve faaliyetler gözlenmeye başlanmıştır. Fakat böylesi sivil oluşumların yerel siyasetteki ağırlığının bu tartışmalara bakılarak beslenebilecek iyimserliği pek desteklemediği görülüyor. Sivil toplumun görünüşteki hareketliliğine rağmen gözlenen zayıflığının geri planında öncelikle yukarıda söz ettiğimiz siyaset alerjisi olduğu inkar edilemez.

Çoğunluğun siyasal birlikteliklere ve her nevi örgütlülüğe yönelik mesafesi, sayıları hızla artan sivil oluşumlarının ağırlıklı olarak toplumun belli kesimlerinden teşekkül etmesine sebep olmuştur. Tüm dünyada ağırlıklı olarak orta sınıf mensubu eğitilmiş erkeklerin katılımıyla vücut bulan bu tür örgütlenmelerin temsil yeteneği Türkiye’de bu yüzden biraz daha dar kalmıştır.

Görece dar bir toplumsal kesimin desteğiyle faaliyet gösteren sivil toplum oluşumlarının etkinliklerine bakıldığında da, siyasal temsil ve katılımdan ziyade belli sorun alanlarına yönelik somut çözüm çabaları yani projeler gözlüyoruz. Tam da yeni sağın devletin toplumsal ve ekonomik alandan çekilmesi gerektiği yönündeki söylemi ile uyum içinde olan bu eğilim sonucunda sivil oluşumlar, kamu kurumlarının terk ettiği ya da gerilediği alanlarda hizmet üretmeye yönelik projeler gerçekleştirmeyi asıl işlevleri olarak görmeye başladılar. Bunun sonucunda da sivil toplum siyasal kurumların işleyişine yönelik temsil ve katılım işlevlerini üstlenen bir mekanizma olmaktan çok onların işlevlerini ikame eden bir hizmet alanına dönüşmeye başladı.

Katılımcı Yönetimi Zorlaştıran Siyasal Kültür

Böylesi bir proje yönelimi, sivil oluşumların maddi kaynak arayışlarını da kaçınılmaz olarak çok önemli bir uğraş haline getirdi. İhtisaslaşan kuruluşlar uzmanlık alanlarında teknik projeler hazırlayabilmek ve bu projelere yönelik maddi kaynaklar bulabilmek için tam zamanlı profesyonel çalışanlar istihdam etmeye başladılar. Bu profesyonelleşme yurttaş katılım ve temsil işlevlerini daha da gölgede bırakmakla kalmadı, bu sivil oluşumları da kendi iç yapı ve işleyişlerinde gitgide merkezileşmeleri sonucunu doğurdu. Dahası, zaten yetersiz olan örgütler arası işbirliği geleneği, bir de bu proje rekabetiyle daha da zayıflamış oldu.

Kısacası, 1990 sonrasında yoğunlaşan sivil toplum tartışmalarının yerel siyasete yönelik kayda değer bir katkısının olduğunu iddia etmek güç. Sayıları hızla artan ama siyasal katılım ve temsil işlevleri üstlenmekten ziyade devletin işlevlerini ikame etmeye meyilli projelere odaklanan bu kuruluşların yerel demokrasiye olan katkıları çok sınırlı olabildi.

Kamusal politikalara dair projeci yaklaşımdan görece azade sayılabilecek meslek odalarının da demokratik yönetim anlayışını desteklemediğini iddia edebiliriz. Gönüllülük ilkesine tam olarak uymadıkları için sivil toplum karakterleri zaman zaman sorgulanan meslek odalarının yerel siyaset bağlamında izin verdiği katılım pratiklerini ayrıca ele almakta fayda var. 1970’lerden itibaren, mesleki konuların yanı sıra uzmanlık alanlarına giren ya da girmeyen toplumsal konuları gündemine alan meslek odaları sahip oldukları teknik bilgi ve tecrübeler ışığında yerel siyasetin kurumsal alanın dışındaki en önemli aktörleri olarak görülebilir. Meclis üyelerinin bile yabancı olduğu teknik boyutlara hakim bu meslek grupları yerel siyaset alanında ortaya çıkan usulsüzlüklerin ve yanlışların yakından takipçisi olmakta ve bu konuların gündeme gelmesini sağlamaktalar.

Fakat yukarıda özetlediğimiz sebeplerden dolayı kolektif faaliyet becerisi ve alışkanlığından yoksun sivil toplumun zayıflığı bu gündem maddelerini toplu olarak desteklenmesine pek imkan vermediği için meslek odalarının ana siyasal mücadelesi hukuk üzerinden olmakta; odalar idari yargıda davalar açarak yerel siyasete müdahil olmaya çalışmaktalar. Gitgide sonuç almanın daha da zorlaştığı bu hukuki mücadele yöntemi, hükümetin son dönemdeki düzenlemeleri ile daha da güçleşmekte ve alınabilen sonuçlar sınırlı kalabilmektedir. Bir yandan seçimlerine müdahale edilen, öte yandan maddi imkanları ve denetim yetkileri daraltılan bu odaların yerel siyaset içindeki etkinlikleri böylece azaltılmaya çalışılmakta. Bir an için bu sorunlardan azade olduklarını düşünsek bile, bu odaların öncelikle teknik bir pencereden sorunlara yaklaşımının zaman zaman toplumsal tercihleri ve beklentileri de yansıtılabileceğini de akılda tutmakta yarar var. Nitekim, demokratik halk hareketlerinden ziyade teknokratik bir perspektifte aslen hukuki mücadeleler üzerinden kampanyalar düzenleme eğilimi sergileyen odaların halkın kamu politikalarına dair katılımını kolaylaştırma adına çok da katkı yaptığını söylemek güç.

Katılımcı Demokrasi ve Müşterekler Siyaseti

Sürdürülebilir kalkınma adına kentlere atfedilen rol ve amaca hizmet edebilmek adına katılımcı kent yönetimlerinin önemini teslim etmiş, fakat uygulamada katılımcı uygulamaların ciddi yapısal, işlevsel ve kültürel zayıflıklardan muzdarip olduklarını belirtmiştik. Bu saptamalarımız katılımcı bir kent yönetiminin mümkün olmadığı gibi kestirme bir sonuca işaret ettiğimiz veya söz konusu amaçlara yönelik olarak alternatif politikaların olmadığı anlamına gelmez.

İddiamız, katılımcı bir yönetimi mümkün kılacak sivil toplum örgütlenmelerinin oluşmasında ve/veya hayata sokulan katılım mekanizmalarının demokratik bir işlev kazanmamasında yukarıda altını çizdiğimiz kimlik temelli, kapalı ve hiyerarşik birlikteliklerin arzulanan katılımcı yönetim anlayışını hayata geçirmeye engel teşkil ettiğidir. Kamusal birlikteliklerde böylesi kapalı ve hiyerarşik bağların ağırlığını korumasının, kent sakinlerinin hemşehrilik temelinde bir araya gelip, demokratik bir örgütlenme ve faaliyetler gerçekleştirmesini zorlaştırmakta olduğunu iddia ediyoruz.

Nitekim böylesi bir siyasi kültür, yaşanan mekânı diğer hemşehrilerle paylaşılan, farklılıkların kabul edildiği bir mecra olmaktan çıkarak farklı eksenlerde kurgulanan çekişme ve gerilimlerle özdeşleştirir. Bu da memleket bağının yaşanan mekândan ziyade, göçülmüş olsa da hâlâ aidiyet hissedilen başka bir coğrafyayla kurulmasına sebep olur. Bu anlamda, hemşehrilik ilişkisi gündelik karşılıklı bir mekandâşlıktan çıkarak, geride bırakılmış, ayrı kalınmış bir yer üzerinden kurulur. Bu da yaşanan mekânın sahip çıkılmasını ve diğerleri ile bir araya gelinebilen bir yer olmasını hayli zorlaştırır.

Böylesi bir parçalanmış, gurbetleşmiş bir mekânda tesis edilecek her türlü katılım mekanizması da haliyle beklenen demokratik katkıyı yapmaktan uzak olacaktır. Çünkü diğerlerine karşı beslenen güvensizlik ile eğreti bir biçimde kurulmuş mekânsal aidiyet bağları müşterek çıkarların tanımlanmasına izin veremez. Yaşamaktan ziyade hayatta kalma psikolojisi içindeki bireyler kendi çıkarlarını tavizsiz olarak savunmaya çalışacaklardır.

Böylesi bir psikoloji o yere dair demokratik siyasi süreçlerin geliştirilmesinde de ciddi sorunlara yol açabilir çünkü ne kadar katılımcı bir yapıda kurgulanırsa kurgulansın, böylesine “katılımcının, diğer katılımcının kurdu olduğu” bir manzarada böylesi mekanizmalar kimsenin sahip çıkmadığı ve/veya mevcut iktidar ilişkilerinin tekrar üretildiği mostralık siyasi araçlara döner. Müşterek zeminlerin keşfi ve geliştirilmesinden ziyade, siyasi ve toplumsal yarıkların derinleştiği, farklılıkların daha vurgulu, çekişmelerin daha ateşli bir hale dönüştüğü bu süreçlerin demokratik yaşama herhangi bir katkısının olduğunu söylemek çok güç. Bu türden mekanizmaların anlamlı bir katılım ve temsil işlevi kazanabilmeleri için öncelikle bunları kullanması beklenen yurttaşların müşterek bir mekânsal aidiyet bağı kurabilmelerine ihtiyaç var. Bu illa da bir benzeşme, tektipleşme anlamına gelmez. Aksine, farklılıkların kabulü ve bunların ötesinde bir müştereklik duygusunun yayılmasına işaret eder.

Ezcümle, mevcut siyasal kültürü sürdürülebilirlik adına kilit rol biçtiğimiz katılımcı bir yönetim anlayışının karşısında bir engel olarak görüyoruz. Dahası, siyasal kültürün demokratik bir niteliğe kavuşmasının müştereklik

duygusunun güçlendirilmesi ile mümkün olduğu iddiasından hareketle, bu amaca yönelik alternatif bir yaklaşım bensesedik. Müşterekler siyaseti dediğimiz bu yaklaşımı daha somut olarak tanımlamadan önce müştereklik ilkesine daha yakından bakabiliriz.

Müşterekler Hareketi

Müşterek mallar (*common goods*) hiçbir kimse ya da kurumun mülkiyetine sahip olmadığı doğal veya insan yapımı varlıklara verilen addır. Ormanlar, denizler, meralar, hava, su, meydanlar, parklar gibi varlıklar kamunun müşterek olarak sahip olduğu değerlerdir. Tam da bu sebepten yani kimseye ait olmadıkları için kullanım ve tüketimlerinde serbestliğin bu varlıkların yok olacağına dair gözlem ve öngörülerce bu durum kaçınılmaz bir trajedi olarak yorumlanmaktadır.

Kavramın gündeme gelmesi Garrett Hardin'in 1968 yılında *Science* dergisinde yayınlanan yazısı ile olmuştur. Hardin bir mera örneğinden hareket ederek, bu merada hayvanlarını otlatan çiftçilerin her biri için fazladan bir hayvanın getirisi ile bunun maliyeti arasında dengeli bir orantı olmadığını iddia eder. Hayvanın otlayacağı mera müşterek alan olduğu için bunun getireceği fazladan tüketimin maliyeti o merayı kullanan tüm çiftçiler tarafından paylaşılacak, dolayısıyla çiftçi tarafından hissedilen maliyet göz ardı edilebilecektir. Bu da çiftçilerin, otlattıkları hayvanların sayısını artırmamaları için bir sebep olmadığını düşündürür. Ta ki o kaynaklar tamamen tüketilip, yok oluncaya kadar.

Hardin'e göre kaynakların kullanımı kadar, doğal kaynaklara getirilen yükler de aynı trajediden muzdariptir. Ortak mülkiyetimizdeki doğal ya da kamusal alanlara terk edilen çöp ve atıkların maliyeti bireysel olarak hissedilmez, ta ki uzun vadede ekolojik dengenin tahrip olup, toplumsal yaşamın tehlikeye düşmesine kadar. Hardin'in bu trajediye cevabı, bu tür müşterek alan ve kaynakların kullanımının ya devlet tarafından düzenlenip, denetlenmesi ya da kullanımının bedelli ödenecek şekilde özel mülkiyet rejimine geçmesidir.

Her ne kadar kavramın kullanımında Hardin'in makalesi çok önemli bir dönüm noktası olmuş olsa da, Elinor Ostrom (1990) soruna daha öncesinde işaret eden birçok düşünürün varlığını teslim eder; Aristo *Politika* başlıklı eserinde bir kaynağın kullanıcısı ne kadar fazla ise, ona gösterilen özenin o kadar az olduğunu dile getirir. Hobbes'un hemcinsinin kurdu olan insanlığın doğal durumu da bu trajediye örnek gösterilebilir. Gordon herkese ait olanın kimseye ait olmadığını dolayısıyla da değerinin bilinmediğini vurgular.

Tüm bu yaklaşımlar mülkiyeti ortak olan kaynakların sorumsuzca tüketilmeye mahkum olduğunu ve bunu engellemenin sadece otoriter bir devletin ya da kar odaklı bir şirketin bu kaynakların kullanımını düzenlemesi yoluyla mümkün olabileceğini iddia eder.

2009'de Nobel Ekonomi Ödülü'nü ilk alan kadın olma ayrıcalığına da sahip Ostrom kamusal kaynakları devletin veya şirketlerin denetimine tabi kılan bakışı değiştiren bir yaklaşım geliştirdi. Ostrom'un çalışmaları dünyanın farklı köşelerinde meralar, ormanlar, içme suyu ve balıkçılık alanları gibi ortak kamusal kaynakların adil ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilebildiğini gözler önüne serdi (Walljasper 2015, p.39).

Ostrom (1990), kamusal malların Hardin'in trajedisinden devlet ve özel sektörden bağımsız bir şekilde de nasıl kurtulabileceğini, söz konusu kaynakları müştereken kullananların kendi aralarında bir antlaşmaya dayanarak bir yönetim düzeni kurarak mümkün olabileceğini gözler önüne serer. Kullanıcılar söz konusu kaynakların kullanımına dair gerekli ilke ve kuralları kendileri belirleyip, bunlara dayalı sistemin işleyişini gözetecek mekanizmayı hayata geçirirler. Böylece kendileri dışında kamusal ya da özel herhangi bir otoriteye ihtiyaç duymadan kaynakların adil ve sürdürülebilir kullanımını sağlamış olurlar.

Yazarın bu sisteme verdiği ilk örneklerden birinin Fikret Berkes'in Alanya'daki balıkçıların örgütlenişi olması da bizim için özellikle ilgi çekicidir. 1970'lerde 100 civarında balıkçının bulunduğu ilçedeki kontrolsüz balıkçılığın hem kendi aralarında ciddi sürtüşmelere sebep olması, hem de üretim maliyetlerini çok artırıyor olmasından muzdarip balıkçılar üyesi oldukları kooperatifin eşgüdümü ve gözetiminde bir düzenlemeyi hayata geçirirler. Buna göre her yılın Eylül ayında ilçedeki kooperatife üye olan veya olmayan tüm balıkçıların listesi çıkarılır. Alanyalı balıkçıların avlanma alanı dahilinde Eylül ve Mayıs ayları arasında kullanacakları ağ bölgeleri belirlenir. Bu bölgeler listede yer alan balıkçılara kurayla dağıtılır. Eylül'den Ocak'a kadar her bir balıkçı, her yeni günde doğudaki komşu noktaya kayar, Ocak'tan sonra da batıya doğru kayma başlar (Berkes'ten aktaran Ostrom 1990: 18-20).

Doğal ortak kaynaklar üzerinden kavramsallaştırılan ve Türkiye'deki bir yönetim modeli ile somutlaştırdığımız müşterekler ilkesinin katılımcı siyaset açısından önemi, yukarıda altını çizdiğimiz ve demokratik oluşumları zora sokan, kapalı dayanışma ağlarını açacak birlikteliklere zemin hazırlama potansiyelini taşımasıdır. Kentin kendisinin müşterek bir değer olarak sahiplenilmesinin, kentin hemşehrilerinin demokratik platformlarda ve amaçlarla bir araya gelmesine izin vereceğini iddia ediyor ve bu potansiyeli hayata geçirme çabalarını müşterekler siyaseti olarak adlandırıyoruz.

Müşterekler Siyaseti

Kentin bir müşterek zemin olmasının hemşehrilik bağının memleket kadar yaşanan mekan üzerinden de kurulmasını, zira bu sayede farklı kimliklerle kendilerini ifade eden kent sakinlerinin bir araya gelmesini kolaylaştıracağını iddia ediyoruz. Böylece katılımcı mekanizmaların demokratik olarak işleyebilmesi için gereken kolektif hareket etme becerisi kazanılabilecektir. Birbirlerini dışlayan, kimliklere dayalı dayanışma ağlarından ziyade yaşanan mekanla ve bu mekanın paylaşıldığı mekandaşla kurulan birliktelikler demokratik siyasetin yeni mecrası olabilecektir.

Öte yandan müştereklik duygusunun telkin yoluyla, esas memleketlerinin yaşadığı yer olduğunun dayatılması yoluyla olabileceği de sanılmamalı çünkü bu hissiyat ikna değil, idrakin konusudur; icat olmaz, keşfedilir. Sennett (1999:174) coğrafyacı Hickersingill'den harika bir alıntı yapar: «Kolomb Batı Hint'in kendini ilk kez keşfettirdiği mutlu kişi[dir]»; Kolomb kıtayı keşfetmemiştir, yabancı yer kendini ona keşfettirmiştir. Aynı minvalde, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine hizmet edecek katılımcı bir yönetim anlayışı için elzem olduğuna inandığımız müştereklik hissiyatının da halka kendini keşfettirmesine ihtiyaç var. İşte müşterekler siyaseti bu keşfettirmeyi kolaylaştırma sürecini ifade eder.

Müşterekler siyasetinden anladığımız bir kentin sakinlerinin yaşadıkları mekanla ve bu mekanı paylaştıkları diğer kişilerle bir bağ kurmuş, kentin gündemini takip eden ve kente dair ortak faaliyetlerde bulunabilecek şekilde bir araya gelme becerisini kazanması adına çaba sarf etmektir. Bu süreç dört temel ilke etrafında kavramsallaştırılabilir:

1. Kente aidiyet
2. Hemşehrilere güven
3. Kente dair bilgi
4. Örgütlenme becerisi

Temel iddiamız, katılımcı mekanizmaların işleyişindeki yapısal ve kültürel sıkıntıları çözmek yani sürdürülebilir kent ilkesini hayata geçirebilmek için yerel müşterekler siyasetine ihtiyacımız olduğu ve bunun da yukarıdaki dört ilke ekseninde çalışmalar yapılarak mümkün olabileceğidir.

Önce müşterekler siyaseti, sonra katılımcı demokrasi gibi bir iddiada bulunduğumuz düşünülmemeli. Zira bunlar birbirlerini dışlayan ya da belli bir sıra ile hayata geçecek ilkeler olamaz. Müşterekler siyasetinin kendisi bir katılımcı demokrasi süreci olarak kurgulanabilir. Nitekim müşterekler siyasetinin temeli olarak işaret ettiğimiz dört ilkeye yönelik her çaba aslında bizzat katılımcı bir faaliyet olmak durumunda. En önemli fark, müşterekler siyasetinin katılım pratiği konsey, meclis, komisyon, platform gibi adı katılımcı, kendi görece işlevsiz sahnelerinde değil, gündelik yaşamın kendisi olacak. Bunu yaparken de, katılımcı siyasetin bir çok uygulamasını ve elektronik araçların çoğuna başvurmaktan geri kalmayacak.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN KATILIM, KATILIM İÇİN MÜŞTEREKLİK

Katılımcı pratiklerin daha işlevsel kılınması üzerinden sürdürülebilirlik ilkesinin hayata geçebilmesi için bir politika önerisi olarak kurguladığımız müşterekler siyasetini daha somut olarak tarif etmeye başlayabiliriz. Yukarıda ortaya koyduğumuz dört ilke etrafında geliştireceğimiz tartışma bağlamında önce söz konusu ilkenin önemini ifade edip, sonra buna hizmet etmesi pratiklere dair örnekler vereceğiz. Bunu yaparken de, proje kapsamındaki kentlerde bulunan ya da planlanan faaliyetlere referans vermeye özellikle özen göstereceğiz.

Kente Aidiyet

Sürdürülebilirlik ilkesi bir sahiplenme, koruma duygusu içerir. Neticede ancak değerli görülen bir değer yarına da kalması için çaba sarf edilebilir. Kentin doğal ve kültürel değerlerinin yarınlara da kalmasına çaba sarf etmek önce bu değerlerin fark edilmesi ve onlara sahip çıkılması ile mümkün olabilir. Yaşanılan mekana yönelik aidiyet bağının güçlendirilmesine yönelik çabalar bu değerlerin önce keşfedilmesi sonra da onlara sahip çıkılmasına hizmet edecektir.

Aidiyetin güçlendirilmesinin ikna ile olmayacağını altını çizmek gerek. İnsanların memleket olarak bildikleri yerlerden vazgeçip, kendilerini yaşadıkları yerle özdeşleştirmeleri gerektiğine dair didaktik söylemin çok da işe yaramayacağını kabul edebiliriz. Tam tersine, geleneksel bir değer olarak, öznel kimliğinin temel bir parçası sayılan memlekete yönelik bir inkar daveti, bu yere yönelik bağlılığı, koruma güdüsünü daha da pekiştirebilir. Memleket kimliğini ikameye kalkışmayacak bir aidiyet bağının filizlenmesine gerek var. Mersin'in ilçesi Mezitli'nin Kent Konseyi bunu mesela "Yükselenim Mezitli" kampanyası ile öne çıkarmıştı. Kent sakinlerinin memleket bağlarını inkar etmeden ve hor görmeden, Mezitli'yi astrolojideki 'yükselen burç' olgusundan ilhamla bir yan kimlik olarak tarif etmeyi amaçlıyor ve gelinen yer ile yaşanan yer arasında illa da bir rekabet ilişkisi olması gerekmediğine vurgu yapıyordu.

Yaşanılan yerin 'yükselen' bir memleket özelliği kazanması yukarıdaki gibi bir kampanyaya dayansa bile, telkin ve ikna ile mümkün olamaz. Yaşanılan kente ait hissedebilmek için o yerin güzelliklerinin, değerlerinin keşfi gerekir. Müşterekler siyasetine giden ilk yol, yaşanılan kentin o yerin sakinlerine tanıtılmasından geçer. Oysa çoğu zaman bir kente turist olarak gelenler, o kente ilişkin, her günlerini o mekanlarda geçirenlerden daha fazla bilgi sahibi olabilirler. Çünkü kente dair tarihi, turistik bilgiler kent sakinlerinden ziyade kentin misafirlerine arz edilir.

Çoğumuz, örneğin, yaşadığımız mahallenin, sokağın, durağın isminin nereden geldiğini; hemen yan sokaktaki konağı kimin yaptırdığını, orada kimlerin yaşamış olduğunu; şimdi alışveriş merkezi olan yerin eskinden ne olduğunu;

okulun bahçesindeki çınarın kaç yıllık olduğunu, geçmişin hangi ünlüleri ile aynı yerlerde yaşamakta olduğunu bilmez. Oysa yukarıda tartıştığımız bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişim, bu tür bilgilerin üretilmesi ve dağıtımını olağanüstü ucuzlattı ve kolaylaştırmış oldu. Bir ansiklopedi hazırlamak için artık büyük yayınevlerine, koca koca ciltlere ihtiyaç yok. Bir WiKi sayfası yerele dair bilginin kolektif olarak çok pratik biçimde üretilip, paylaşılmasını mümkün kılıyor. Bu bilginin illa da bilimsel kriterlere sadık bir şekilde elde edilmesi de şart değil; kentin tarihinin değil, kimliğinin ortaya çıkarılması gerekiyor. Kente dair dedikodular yani sözlü tarih hafızasının paylaşımına açılması bile bu amaca hizmet edecektir.

Yine yukarıda bilgilendirme araç ve teknolojilerini tartışırken sorun ve şikayetlerin iletilmesi yoluyla kolaylaşan iletişim imkanlarının aidiyet bağıını güçlendirmek için de başvurulacak bir potansiyel olduğunu ifade edebiliriz. Sorunlar kadar güzellikleri, özgün değerleri de belgelemek ve kent sakinleriyle paylaşmak hem bu belgeleyen, hem de bunu izleyen göz için bir aidiyet bağı olabilir. Özellikle sosyal medyanın popülerliği bu tür paylaşımların hızla çok geniş bir kitleye ulaşmasına izin verebilir. Öyle ki, Instagram gibi uygulamaların fenomenleşen kullanıcıları kentlerin tanıtımında profesyonel olarak bile görev alabiliyorlar¹². Bu aracı kentin sakinlerinin kullanmasını teşvik etmek, kente dair aidiyet bağıının güçlenmesine destek verebilecektir.

Örneğin proje kentlerinden Terme Belediyesi geçmişte kadın savaşçılardan oluşan Amazonların vatani olduğu olgusunu bir tanıtım olanağı olarak görmekte ve bu konuda farklı çalışmalar yürütmekte. Bu çabalar, turistik bir tanıtım faaliyetinin ötesine geçip, kent sakinlerinin paylaştığı ortak miras duygusuna evrilebilirse, kente yönelik aidiyet bağıının güçlenmesine hizmet edebilir.

Yine projeye katılan Seferihisar'daki çalışma gruplarından biri 11. Küresel Hedef olan "Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları" bağlamında planladıkları faaliyetler kapsamında Seferihisar'ın genelindeki mevcut çarpık ve kötü betonlaşmanın, kent dokusunu bozacak yapılaşmanın engellenmesini hedeflediler. Kentin mevcut doğal dokusunun ve görsel kalitesinin çarpık kentleşme ve betonlaşma tehdidine karşı bozulmadan sürdürülebilir kılınmasını amaçlıyorlardı. Buna yönelik olarak, sorunların tespiti için sosyal medya ve e-anket araçlarına başvurmayı planlıyorlardı. Bu yöntemlerle ortaya çıkacak sorunların uzmanlarla istişare içinde çözülmesi düşünüyorlardı.

Bu gayet anlamlı çalışma işaret ettiğimiz aidiyet güçlendirme perspektifiyle de pekala harmanlanabilir. Kentin korunmaya çalışılan o doğal dokusu sadece sembolik ve estetik bir değer olmanın ötesinde bir tarihsel bakış açısıyla da görülebilir. O dokunun nasıl oluştuğu, hangi mekanın nasıl bir geçmişi olduğu saptanıp, belgelenecek, kamunun bilgisine sunulabilir. Böylelikle sadece geleneksel ve estetik mimari bir nesne değil, bir tarihi, özelliği olan bir değer korunması sağlanırken, bu değer ortaya çıkarılması kent sakinlerinin mekanla olan ilişkisini daha bir değerli kılmaya yarayabilir.

Projenin diğer bir ortağı Akdeniz'deki üçüncü grup "İnsana yakışır iş ve ekonomik büyüme" başlıklı Küresel Hedef'e yönelik tasarladığı "Sürdürülebilir Turizm" projesi ile, kentin evsahipliği yaptığı farklı kültürlere ait yerel ürünlerin tespit, tanıtım ve pazarlamasını amaçladı. Bu projenin hanehalklarına vaat ettiği istihdam ve gelir imkanının ötesinde bu tür kültürel ürünlerin tanıtımının yapılması, o mekanın yerel değerlerinin ortaya çıkarılması ve fark edilmesi adına çok kıymetli bir çalışma olacaktır. Elektronik ortamlarda duyuru ve anketler yapmayı planlayan grup amaçlarına ulaşabilirse, yerin özgün ürünleri kentin sakinlerine ve diğerlerine tanıtmış ve aidiyete zemin hazırlayacak kent değerlerini öne çıkarmış olacaktır.

Hemşehriye Güven

Bir kente aidiyet hissetmek, kent sakinlerinin o kentin yönetimine katılımını sağlamaya yetmeyecektir. Katılımcı demokrasinin işlevsel kılınması ancak bu amaca yönelik tesis edilen mekanizma ve faaliyetlerinin katılımcılarının birbirlerine asgari güven beslemeleri ile mümkün olabilir. Aksi takdirde kent sakinlerinin bir araya gelmesi ve birlikte çalışmalar yapması mümkün olamaz çünkü birbirlerine karşı önyargılar ve şüpheler taşıyan taraflar birlikte çalışmaya müsade edecek müzakere ortamını tesis edemezler.

Richard Sennett *Gözün Vicdanı*'nında (1999) kentlerin bireyleri gitgide belli özel alanlara hapsederek gayri-kamusallaştırdığından, böylece de toplumun parçalı bir yapıya evrilmesine sebep olduğundan dem vurur. Yaşanan mekân diğer hemşehriyle paylaşılan, farklılıkların kabul edildiği bir mecra olmaktan çıkarak farklı eksenlerde kurgulanan çekişme ve gerilimlerle özdeşleştirilir. Böylece, yukarıda da vurgulamış olduğumuz gibi hemşehrilik ilişkisi gündelik karşılıklı bir mekandâşlıktan çıkarak, geride bırakılmış, ayrı kalınmış bir yer üzerinden kurulur.

Bu şekilde parçalanmış, gurbetleşmiş bir mekânda tesis edilecek her türlü katılım mekanizması da beklenen demokratik katkıyı yapmaktan uzak olacaktır. Çünkü diğerlerine karşı beslenen güvensizlik müşterek çıkarların tanımlanmasına izin veremez. Yaşamaktan ziyade hayatta kalma psikolojisi içindeki bireyler kendi çıkarlarını tavizsiz olarak savunmaya çalışacaklardır. Müşterek zeminlerin keşfi ve geliştirilmesinden ziyade, siyasi ve toplumsal yarıkların derinleştiği, farklılıkların daha vurgulu, çekişmelerin daha ateşli bir hale dönüştüğü bu süreçlerin katılımcı, demokratik bir yönetime herhangi bir katkısının olduğunu söylemek haliyle kolay değil.

Mekandaşların, hemşehriliğe terfi edişi ancak kişinin kentteki varlığının birinci tekil şahıstan, birinci çoğula çıkması, yani çevresiyle olan beşeri ilişkilerini daha uzağa ve derine indirmesiyle mümkün olabilir. Bu yeni bir "biz" olmayı sağlayacak yani kamusal müşterekliğe yükseltecek keşif sürecinin rotası illa ki kentin kamusal alanlarından geçecektir. Çünkü kamusal alanlar kent sakinlerinin diğerleri ile karşılaşma, tanışma mekanlarıdır; farklılıkların sergilendiği, tanındığı ve kabul edildiği yerlerdir.

Belli kimlikler etrafında örülmüş dayanışma ağlarına dayanan toplulukların birbirine benzer, yakın kültürlerden olan kişileri bir araya getirip sosyalleştirdiğini daha önce vurgulamıştık. Böyle bir sosyalleşmenin yaygınlaşması farklı kültürlerden gelen kent sakinleri arasındaki ilişkinin ve güven duygusunun zayıflamasına neden olur. Herkesin kendisine benzer, ortak kültürden gelen kişilerle vakit geçirmesi yabancıyı öldürür, ötekiliği güçlendirir. Oysa "yabancı" nitelemesi, hakkında henüz bir yargımız olmayan kişilere aittir; tanımaya, daha fazla bilgi sahibi olmaya davet eder. Fakat kimliğe dayalı dayanışma ağlarının beslediği benzerlik ve diğerleri ile rekabet duygusu; bizden olmayı, merak ve ilgi uyandıran bir yabancından, diğer ve muhtemelen rakip kimlik ya da değerlere sahip, dolayısıyla tehditkar bir "öteki"ye dönüştürür. Herkes herkesi tanıdığını, bildiğini; kimlerin dost, kimlerin düşman olduğunu onlara atfedilen kimlikler üzerinden şıp diye anladığını düşünür. Çünkü bu kimlikler üzerinden kodlama ve sınıflandırma kişilerin kendi şahsiyetlerini tanımayı gereksiz kılar, ait olduğu grup ona dair ne düşünülmesi gerektiğini bize çoktan anlatmıştır.

Oysa demokratik siyaset ancak farklı kesimlerin bir araya gelmesi ve bunların ortak amaçlara yönelik olarak kolektif bir bakış ve pratik geliştirmesi ile mümkün olabilir. Bunun illa da bir sevgi ilişkisi olmak zorunda olmadığını özellikle vurgulamak gerekiyor. Kişiler ortak iş yapabilmek için birbirlerini sevmeye değil, birbirlerine güvenmeye ihtiyaç duyarlar. Güven de ancak karşılaşma ile, ortak zaman geçirme ile yani birbirini tanıma ile tesis edilebilir.

Kentlerin kamusal alanlarının temel işlevi de tam da budur: bir kentin sakinlerini o kenti paylaştıkları ama illa da tanımadıkları diğer sakinlerle bir araya getirmek ve böylece de birbirlerini tanımalarına imkan tanımak. Bu kar-

şlaşma ve zamanla tanışma mekanları önce kent sakinlerinin birbirlerine dair önyargılarını zayıflatacak ve daha sonrasında da muhtemelen bir güven bağının oluşmasına izin verecektir.

Sokaklar, parklar, sportif ve sosyal alanlar, pazarlar ve hatta artık gîtğide alışveriş merkezleri karşılaşmaya imkan tanıyan kamusal mekanlar olarak sıralanabilir. Kentleşmenin yapılaşmaya ve yoğun koşuşturmali bir tempoya mahkum gelişim dinamikleri bu kamusal alanları daralttığı gibi, insanların kalan yerlere ayırabilecekleri zamanı da oldukça kısıtlamış durumda. Artık değil aynı kentin, aynı mahallenin hatta apartmanın sakinlerinin bile birbirlerini tanıması zorlaşıyor. Karşılaşması dahi zorlaşan bireylerin birbirine güvenmesi ve tartıştığımız demokratik katılım mekanizmalarına birlikte katılması da haliyle güçleşiyor.

Katılımcı demokrasinin işlevsel kılınmasının önemli bir bileşeni dolayısıyla kent sakinlerinin ortak, kamusal alanlarda bir araya getirilmesidir. Günümüz hakim belediyecilik modelinin park ve bahçeleri çok önemseydiği inkar edilemez. Fakat bu alanların kişileri bir araya getirmeyi, onları kamusallaştırmayı çok da önemseydiği zannedilmesin. Genellikle estetik unsurları öne çıkaran peyzaj anlayışının tahakkümündeki bu park ve bahçecilik, farklılıkların karşılaşmasını kolaylaştıracak tasarımlara nadiren başvuruyor. Kent meydanları, örneğin, tören alanı olarak kurgulanan, üzerinde haşmetli heykellerin ya da kent mobilyalarının yer aldığı geniş, beton veya granit alanlar olarak karşımıza çıkıyor. Çocuk parkları bile çocukların bir arada oynayabileceği değil, her birinin tek tek vakit geçirdiği salıncak, kayacak gibi oyuncaklarla donatılıyor.

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile hızla gelişen sosyal medyanın bir kamusal alan olup olmadığı tartışılıyor. İlk anda insanların bir araya gelmesini, karşılaşmasını fiziki ve zamansal kısıtlardan kurtarması bakımından bir kamusal atfetmek mümkün olabilir. Fakat iki unsur, sanal kamusal alanların tartışmamızın ana eksenini olan demokratik katılım açısından çok da güvenilir olmadığını düşündürüyor.

Öncelikle, sosyal medyanın aslında farklılıklardan ziyade benzerlikleri pekiştiren bir ayna etkisine sahip olduğuna dair gözlemler artmakta. Özellikle sosyal medya kullanıcılarının kendilerine benzer kişilere yönelik ve onlardan aldıkları mesajlarla farklılıkları kabul etmektense, ortaklıklarını öne çıkardıkları düşünülüyor. Bana benzeyenlere yönelik mesajımın haliyle onlar tarafından kabul görmesi, benim o mesaja daha yoğun olarak inanmama ve farklı düşünenleri dışlamama neden olabiliyor. Böylece de, farklı kesimler arasındaki mesafe artarak bu kişiler arasında kolektif oluşumların ortaya çıkma ihtimali azalıyor. Dahası sosyal medyanın, nefret dilinden azade olmadığı hatta anonimliğin mümkün olmasının bu dili çok daha fazla yaygınlaştırdığı biliniyor. Kamusal alanın karşılaşma mekanını nefret dilinin etkisinde bir muharebe alanına dönüp, var olan kimlikleri ve düşünceleri çok daha keskinleştirip kemikleştirebiliyor.

İkincisi, sanal kamusal alanların zamandan ve mekandan bağımsız olması kişilerin aynı çevreyi paylaşmadıkları insanlarla sosyalleşmesini mümkün kılıyor. İlk bakışta, farklılıkların kabulünü kolaylaştırıcı bir boyut gibi görünse de, fiziksel mekanın paylaşılmıyor olması bu insanların yaşadıkları kentlerde ortak bir girişimde bulunmaları, katılımcı mekanizmalarda beraber yer almaları ihtimalini zayıflatıyor. Mekandan bağımsızlaşan sosyalleşme imkanı da kentin müşterekleşmesine katkı veremeyebiliyor.

Bu sebeplerden dolayı İnternetin kolaylaştırdığı sosyal medya kamusal alanının mutlaka fiziksel karşılaşmalara evrilecek, kentin kamusal alanlarına yayılacak bir nitelik taşıması gerekiyor. Bu nedenle de, katılımcı mekanizmaları işlevsel kılmak adına bu karşılaşma ve tanışmalara izin veren kamusal alanların özel bir ilgi görmesi büyük önem taşıyor.

Nitekim Akdeniz'deki çalışmalar sırasında 17 numaralı "Hedefler için Ortaklıklara" yönelik bir faaliyet planlayan grup böyle bir öneri geliştirdi. Grup, kentin belli mahallelerinde gelir durumlarından dolayı bilgisayar donanımından ve İnternet erişiminden yoksun kesimlere ve özellikle de çocuk ve gençlere yönelik İnternet evleri ve parklarının kurulmasını önerdi. Projede amaçlanan sadece bu kişilerin eğitim ve sosyalleşme adına önemli bir ihtiyaçlarını karşılamak ile sınırlı değildi. Bu ev ve parkların bu kesimlerin birlikte zaman geçirebileceği ve başka faaliyetlerde de bir arada olabilecekleri mekanlar biçiminde kurgulanarak, canlı ve işlevsel kamusal alanlar olarak gelişmesi hedefleniyor. Bu da tam da vurgulamak istediğimiz müştereklik duygusuna hizmet edebilecek bir araç gibi görünüyor.

Bilgili Toplum

Bağımsız basının demokrasi bakımından yeri ve önemi son zamanlarda ulusal düzeyde yoğun olarak tartışılıyor olsa da, yerel basın bu tartışmalarda pek de yer almadığı bir gerçek. Oysa yurttaşların temsil ve katılımından bahsedebilmemiz için önce onların politikalar hakkında bilgi sahibi olması gerekliliği ortada. Ulusal siyasete ve özellikle İstanbul'a odaklanmış büyük medya kuruluşları bu bilgilendirme işlevini tüm kentlerde yapamamaktadır. Bu da yerel basın kuruluşlarının önemini ortaya çıkarır.

Yerel basın organları, önemli altyapı ve işletme giderleri gerektiren yerel gazete, radyo ve özellikle televizyonlar, yerel ölçekte nüfuz sahibi sermaye sahipleri ile kent yöneticilerinden çok da bağımsızlaşamaz. Dolayısıyla, yerel basın tarafsız bir yayın politikası sürmekte zorlanmakta, yerel siyasetin demokratikleşmesine hizmet edememektedir. Bu algının yaygınlığı yüzünden ve dağıtım sorunları sebebiyle kent sakinleri de yerel basın kuruluşlarını çok takip etmemekte, dolayısıyla bu bağımlılık ilişkilerini dolaylı olarak daha da kaçınılmaz hale getirmektedir.

Yerel basının zayıf olduğu kentlerde yaşanan yere dair bilginin yeteri kadar paylaşılamaması, dolayısıyla, hemşehrinin ortak girişimlerde bulunmasının önündeki önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Hem yönetimlerin izlediği politikardan vatandaşların yeteri kadar haberdar olmaması, hem de bu yönetimlerin kent sakinlerinin sorun, talep ve tercihlerinin farkında olmaması sebebiyle müşterekler siyasetinin filizlenebilmesi için alternatif bilgi ve haber mekanizmalarının hayata geçirilmesi gerekli gözüküyor.

Katılım türlerini tartışırken ele aldığımız geleneksel ve elektronik bilgilendirme mekanizmaları böylece müşterekler siyaseti bağlamında da önem kazanıyor. Basit ve pasif bir katılım mekanizması olmanın ötesinde daha gelişmiş ve işlevsel katılım imkanlarını kolaylaştırması bakımından bilgilendirme olanaklarının yaratılmasına çaba sarf etmek gereği ortada. Bilginin daha kolay, ucuz ve hızlı bir şekilde sunulması hem aidiyet tartışmasında ifade ettiğimiz gibi kent sakinlerinin yaşadıkları mekanla ilişkilerinin geliştirilmesini, hem de kendileri etkileyen gelişmelerden haberdar olup, bunlara karşı seferber olma gerekliliğini görmelerini sağlayacaktır.

Bu anlamda ilk akla gelen bilgilendirme aracı belediyelerin İnternet siteleri oluyor. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün (MİGM) 2011 yılında yayınladığı ve 2066 belediyenin (belediyelerin %90'ının) katıldığı bir anketin bulgularına dayanan rapora göre ankete katılan belediyelerin %74'ü kurumsal bir İnternet sitesine sahip görünüyor. Fakat rapor sitelerin ağırlıklı olarak bilgi sağlama ve tanıtım hizmeti gördüğü, interaktif hizmetlere çok fazla yer vermediği saptamasında bulunur. Web sitelerinin; maliyetler, çıktılar, vatandaş memnuniyeti, kullanıcıya kentte sağlanan diğer hizmetler hakkında yeterli veri sunmaması da bir başka sonuç olarak ifade edilir (MİGM, 2011: 48).

Sitelerin incelemesi de bu gözlemleri doğrular niteliktedir. Dahası raporun bilgi sağlama olarak tanımladığı kısımların belediyelerin faaliyetlerinin tanıtıldığı halkla ilişkiler araçları olduğu rahatlıkla anlaşılabilir. Hatta bu sayfalar belediyeden ziyade belediye başkanının etkinliklerinin tanıtıldığı bir faaliyet raporunu andırır.

Tüm kentlerin elektronik ortamda sunduğu bilgilerin bundan ibaret olduğu da düşünülmemeli. Proje kentlerinden Seferihisar Belediyesi'nin hizmete koyduğu bilgi ekranları böylesi etkin bilgilendirme kanallarına bir örnek olabilir. Kentin muhtelif yerlerine koyulan kioskların dışında mobil uygulama üzerinden de ulaşılabilen bu ekran üzerinden belediye başkanına mesaj gönderilebiliyor; belediyenin tamamlanmış ve yapımı devam eden projeleri incelenebiliyor; istek, şikayet, bilgi edinme, talep bildirimlerinde bulunulabiliyor. Emlak rayiç değerlerinin sorgulanması, vergi borçlarının ödenmesi gibi teknik hizmetlerin yanısıra belediye meclis kararlarına da bu ekranlar üzerinden ulaşılabiliyor. Kent sakinlerinin ötesinde, ziyaretçilere yönelik olarak da ilçenin gezilip görülmesi gereken tarihi ve turistik yerleri, fotoğraflarıyla görülebiliyor ve harita sayesinde yol tariflerinin alınabilmesi sağlanıyor.

Bilgi ekranları, proje kapsamında 7 nolu Sürdürülebilir Enerji başlığı altında bir çalışma yapan grubun da başvuracağı araçlardan biri olarak karşımıza çıkıyor. Fosil yakıtların zararları ve yenilebilir enerji konusunda bir kamuoyu yaratma ve bu sayede de yenilebilir enerjinin toplam enerji kaynakları içindeki payının yükseltilmesini hedefleyen grup; diğer mobil uygulamalar, sosyal medya kanalları ve çözüm masalarının haricinde bilgi ekranlarına da başvurmayı tasarladı.

Seferihisar'daki çalışmada planlanan diğer bir proje de kentin yeni üretici pazarına ilişkindi. 12 numaralı "Sorumlu Tüketim ve Üretim" hedefine yönelik olarak planlama yapan çalışma grubu, gündemde olan ikinci üretici pazarının nereye açılmasının tercih edildiğini tespit edebilmek için elektronik anketlere başvurmayı önerdi. Pazarın yerinin belirlenmesi ve kurulum hazırlıklarının başlamasıyla yeni pazara dair bilgilendirmenin yine İnternet kanalları üzerinden gerçekleştirilip, pazara yönelik ilginin en baştan itibaren canlı tutulması hedefleniyor.

Projenin diğer bir kenti Terme'de oluşturulan çalışma grupları bilgilendirmenin belirlenen politikalara halkın katılımını sağlamak adına ne kadar önemli olduğunun altını çizdiler. "Sanayicilik, Girişimcilik ve Altyapı" başlıklı 9. Hedef çerçevesinde çalışmalar planlayan grup tarıma dayalı sanayileşmenin gelişimini hedefleyen araçlara başvurmayı tasarladı. Bu amaca yönelik olarak web sitesinin haricinde, dijital bülten ve sosyal medya kanalları gibi elektronik araçlar üzerinden geliştirilmesi talep edilen sektörlere ilişkin hem vatandaş ve yatırımcıların beklenti ve talepleri alınabilecek, hem de yeni ve çekici altyapı ve teşvik imkanlarına sahip bu yatırım ve istihdam alanı bu kesimlerin bilgisine sunulabilecektir.

Yine Terme'de 11. Küresel Hedef olan "Sürdürülebilir Şehir ve Yaşam Alanları" başlığını ele alan çalışma grubu bu hedefin kentlerinde hayata geçirilmesi için planlama süreçlerinin katılıma açılması fikrini ön plana çıkardı. Bu sürece tüm kesimlerin özellikle de dezavantajlı grupların müdahil olabilmesi için elektronik araçlara başvurmayı ve "Gezici çözüm merkezi" adlı bir etkileşim platformu kurmayı planladılar. Bu sayede kentin tüm sakinlerinin kendi yaşam alanları ve gündelik yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar ve beledikleri hakkında birinci ağızdan bilgi edinme olanağı bulunabilecektir. Tabandan gelecek bu bilginin uzmanların değerlendirilmesi sonrası hem bilimsel ilkelere hem de gündelik ihtiyaçlara cevap veren bir planlama süreci ile hayata geçirilerek Terme'nin sürdürülebilir yaşam alanlarına sahip bir kent olabileceği düşünülüyor.

Örgütlenme

Yukarıda katılımcı demokrasiyi zorlayan siyasal kültür öğelerini ele alırken, 12 Eylül'ün toplumsal örgütlenmelerin ortaya çıkmasını nasıl zora soktuğunu ifade etmiş ve kelimenin kendisinin bile nasıl bir alerjik etkiye sebep olduğuna dikkat çekmiştik. Oysa hemşehrlik bağı kurmuş, birbirlerine güven besleyen ve harekete geçecek bilgisi ve isteği olan kesimler bile belli bir örgütlü işleyiş becerisi kazanmadan istikrarlı bir katılımcı demokratik işleyiş tesis edemez. Yetki ve sorumluluk alanlarının net bir şekilde belli olduğu, işbölümü ve faaliyet planlarının hazırlandığı yapıların ortaya çıkmadığı durumda sürecin başında herkesin hevesle her şeyi yapmaya kalktığı ama zaman

içinde kimsenin hiçbir şey yapmadığı, kalan birkaç gönüllünün her şeyi yapma mecburiyetini yaşadığı tecrübeler yaşanması kaçınılmazdır. Kolektif bir girişim olarak çıkılan yol, varsa tek tük kişinin kahramanca ya da Don Kişotça devam ettirmeye çalıştığı bir çabaya dönüşür.

Öte yandan, örgütlenmeden kastedilenin sadece formel bir yapının kurulması olduğu da düşünülmemeli. Kurumsal yapılara sahip sivil toplum kuruluşlarının bile anti-demokratik karar ve faaliyet süreçlerinden azade olmadığı görülebilir. Belediye başkanının antidemokratik tarzını eleştiren bir dernek başkanının kendi kurumu bünyesinde de çok benzer bir yönetim anlayışını benimsediğine şahit olmak hayli mümkün sayılabilir. Kararların çok dar bir kesim tarafından alındığı, örgüt faaliyetlerinin kişilerle özdeşleştirilip, başarıları o kişilere, başarısızlıkları onlardan bağımsız sebeplere bağlanan ve örgüt içi olduğu kadar örgütler arası çekişmelerin de had safhada olduğu bir sivil toplum alanının bizatihi kendisinin demokratik, eşitlikçi, hesapverebilir bir işleyişten mahrum olduğu inkar edilmez. Bu tecrübelerin de sürdürülebilir kalkınmaya hizmet etmesi söz konusu olamaz.

Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri, örgütlü bir şekilde bir araya gelme kültürü cılız, antidemokratik yapı ve işleyişlerin formel birliktelikler içinde ağırlıkta olduğu bu mevcut duruma yeni açılımlar getiriyor olabilir. Örneğin İlhan Tekeli (2016: 43) ortaya çıkan elektronik araç ve imkanların yeni komünitelere izin verdiğini düşünür: “Günümüzde gelişen IT teknolojileri örneğin İnternetin çok yaygınlaşması sonrasında insan sonrası (*post-human*) komünitelerin oluşmasından da söz edilmeye başlamıştır. Bu yeni sosyalleşme, insanlar arası yeni bir ilişki biçimi ortaya çıkarmıştır. Günümüzün kentsel komünitesinden söz ederken bu olanakları da çözümlenmeye katmak gerekecektir.”

Tekeli'nin işaret ettiği yeni komünitelerin ortaya çıkması ortak ilgi ve taleplere sahip kişilerin dijital teknolojilerin gelişmesi ile mekan ve zaman sınırlaması olmadan karşılaşma ve bir araya gelme şansı ile birlikte sistemli çalışmalar yürütebilmek becerisine kavuşmalarına izin verdi. Bir araya geliş artık dernek, vakıf gibi fiziksel bir araya geliş mecbur kılan örgütlenme modelleriyle sınırlı olmak zorunluluğundan da kurtulmuş oldu. Birbirlerini hiç tanımayan, hatta hiç görmemiş insanlar ortak amaçlar etrafında sistemli çalışmalar yürütebildiler.

Elektronik teknolojilere dayanan yeni örgütlenme modelinin görece kısa soluklu ama, potansiyelini açığa çıkarılması açısından büyük önem taşıyan örneği Gezi Parkı protestoları sırasında parkta ortaya konan kolektif yaşam tecrübesidir. Mutfağından revirine, kütüphanesinden bostanına, televizyonundan atölyesine kadar yaşamın her alanına dair kolektif projeler birbirlerini tanımayan insanların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak buluşması ve örgütlenmesi ile hayata geçebilmişti. Arap Baharı'ndan, İşgal Et hareketlerine kadar birçok toplumsal hareketin benzer şekillerde geliştiğini de gördük.

Daha uzun soluklu örgütlenmelerine bir örnek olarak İhtiyaç Haritası ya da Bir Silgi, Bir Kalem oluşumlarını zikredebiliriz. Ana hedefi “kent ve mahalle temelinde ihtiyaçların vatandaş katılımı ile sistematik bir şekilde öğrenilmesi, harita tabanlı olarak toplanması ve bu ihtiyaçların gerekli kurum/kuruluş veya özel kişiler tarafından karşılanmasının kolaylaştırılması için bir sistem” olarak ilan edilen İhtiyaç Haritası, yardıma ihtiyacı olanları ve destek vermek isteyebilecekleri gönüllülerin katkısı ile İnternet ortamında bir araya getirmek üzere 2015 yılında sinema sanatçısı Mert Fırat tarafından kuruldu ve kamuoyunun büyük ilgisini gördü.

Benzer bir mantıkla ama eğitim kurumlarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere 2011 yılında iki genç arkadaş tarafından kurulan birsilgibirkalem.org sitesi geçen süre boyunca 100 bine yakın öğrenciyi ilgilendiren ihtiyacı 1 milyon 200 bin lirayı bulan katkı ile karşılamış bulunuyor.

İnternet imkanları ile hayata geçirilen kolektif tecrübeler yardım ve bağış mantığıyla sınırlı değil. Temiz ve adil gıda erişme amacına toplum destekli tarım anlayışına hizmet eden tüketim kooperatifleri oluşturarak ulaşmayı

hedefleyen gidatoplulukları.org sitesi böylesi arayışları olan kişilerin kendi topluluklarını kurmasını kolaylaştırmaya hizmet ediyor. Özellikle kadınların el emeği ürünlerine bir pazarlama mecrası sunan emeksensin.com sitesi de böyle bir imkana kendi başlarına ulaşamayacak kişilerin ürünlerini alıcılarla buluşturup gelir elde etmelerine izin veriyor.

Sosyal örneklerin haricinde daha siyasal oluşumların da benzer yöntemlerle hayata geçirilebildiğine şahit oluyoruz. Örneğin Oy ve Ötesi oluşumu bir grup arkadaşın seçimlerin güvenliğini sağlamak için başlattığı bir girişimdi. 2014 yerel seçimlerinde 30 bin gönüllü bu ağ üzerinden müşahit olarak sandık başlarında toplandı. Daha sonraki seçimlerde gönüllü katılımcı sayısı 50 bini aşan oluşum son genel seçimlerde 46 il ve 173 ilçede gözlemcilik yaparak Türkiye’de bulunan 174.400 sandığın %74’ünün denetimini yapmayı başarabildi.

Daha güncel ve kent ölçeğindeki bir başka tecrübe de muhit.co sitesidir. Siteye üye olan bir yurttaş kendi yerleşim yerinde karşılaştığı bir sorun veya geliştirdiği bir çözüm önerisini sayfa üzerinden ilan edebiliyor. Paylaşımı yerinde bulan diğer sayfa takipçilerinin de destekleyebildiği bu öneri belli bir sayıya ulaştığında karar verici ya da icracı otoritelerin sürdürdüğü ya da planladığı politikaları bu eğilim ışığında yeniden değerlendirme şansına kavuşuyor. Böylece hiçbir şekilde birbirini tanımayan, görmemiş insanların ortak konular etrafında kolektif bir girişimde bulunmaları sağlanmış oluyor. Sorumluların kentte ortaya çıkan sorunlar hakkında hızlı ve kolay bir şekilde haberdar olması sağlanırken, vatandaşların da diğerlerinin sorunlarından haberdar olup, ortak sorunlar etrafında bir araya gelebilmeleri kolaylaştırılmış olabiliyor.

Projeye katılan kentlerde de farklı örgütlenme tecrübeleri ve tasarıları gündeme geldi. Örneğin Seferihisar Belediyesi *Halk Kart (Seferi Kart)* ile kent sakinlerinin gönüllü girişimlerini teşvik etme yoluna gidiyor. Kentte gerçekleştirilmesi gereken bazı işler için halkın gönüllü katkısını istiyor. Bu çalışmalara katılanların kartlarına sundukları katkı ile orantılı puanlar yükleniyor. Böylece de, kent sakinleri hemşehri ile birlikte gönüllü çalışmalara katılma konusunda daha istekli olabiliyorlar.

Terme’de de 8. “İnsana Yakışır İş ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme” hedefine yönelik olarak kentin tarımsal üretim kapasitesinin artırılmasıyla ilgili kesimleri kapsayan bir örgütlenmeye gidilmesine karar verildi. Bünyesine ilçe tarım müdürlüğünü, meslek odalarını, ticaret borsasını, iş adamı derneklerini, sivil toplum kuruluşlarını ve bireysel çiftçileri, gençleri ve kadınları barındıracak bu platform tarım konusunda yapılması gerekenlere dair bir tartışma ve araştırma mecrası olarak iş görecektir. Bu kesimlerin her zaman fiziki olarak bir araya gelmesinin mümkün olmadığı durumlarda da İnternet teknolojilerinin izin verdiği araçlara ve imkanlara başvurulacak. Böylelikle de, Terme’nin nitelikli ve yeni nesil ürünler yetiştirebilen, üretim ve istihdam kapasitesi artmış ve ekonomik büyümesi ivmelenmiş olması bekleniyor.

Aynı küresel hedef üzerine proje üreten Akdeniz Belediyesi’ndeki çalışma grubu da tarım yerine yerel, kültürel ürünlerin tanıtılması ve pazarlanması için İnternet üzerinden bir örgütlenmeye gitmeyi planladı. Sanal bir kooperatif olarak düşünülebilecek bu mecra kentte yaşayan ve farklı kültürlere dair el sanatı ya da gıda ürünleri sunabilecek hemşehrilerin bunları tek tek bireysel olarak pazarlamaya çalışmasından ziyade toplu halde ve belediyenin teknik desteğini de alarak tanıtması ve satabilmesine imkan tanıyordu. Seferihisar Belediyesi’nin seferipazari.com ya da yukarıda zikrettiğimiz emeksensin.com sayfalarına benzeyen bu proje küçük üreticileri bir araya getiren ve yerel kültürel değerleri korumaya aday bir örgütlenme modeli olarak not edilmelidir.

Genel Değerlendirme ve Politika Önerileri

Gezeğenin artık çok tehlikeli ve inkar edilemeyecek boyutlara ulaşan ekolojik sorunlarının iklim ve doğal yaşam üzerindeki trajik sonuçları karşısında yeni bir anlayış arayışları sürdürülebilirlik ilkesiyle özetlenmeye başladı. Ekonomi ve kalkınma politikalarının daha sonraki nesiller de göz önünde bulundurularak planlanmasının bir mecburiyet olarak ortaya çıkmasıyla sürdürülebilir kalkınma anlayışı öne çıktı. Fakat yetkili otoritelerin kağıt üstündeki taahhütlerinin fiiliyatta hayata geçmemesi, bu mücadelenin toplumsal grupların tümüne yayılması gerektiğini gösterdi. Böylece kentler ve yöneticileri de önemli aktörler olarak sürdürülebilirlik arayışında yer aldılar. Dahası bu ölçekte artık mümkün olan yurttaş katılımı da bir gereklilik olarak savunuldu. Çünkü odağın yerel düzeye inmesi, bu ölçekteki aktörlerin ulusal düzeydeki aktörlerden farklı bir yaklaşımda bulunmasını verili olarak sağlamaz. Onların bu sürdürülebilirlik ilkesinin yönettikleri kentlerde hayata geçirmelerini güvence altına almak için sivil toplumun müdahillliği kaçınılmaz oldu.

Bilgilendirme, danışma, dahil etme, birlikte hareket ve muktedir kılma biçiminde farklı amaç ve kapsamlarla kurgulanabilecek katılım mekanizmalarının işleyişi elektronik araçların, özellikle İnternet tabanlı uygulamaların ucuzlaması ve daha erişilebilir olması ile çok daha kolaylaştı. Fakat tüm bu yeni araçlar bile katılım uygulamalarından beklenen sonuçları almayı sağlayamadı zira mekanizmaların demokratik katkısı bunları kullanan kesimin genişliği ve işbirliğine yakından bağlantılıdır. Türkiye’de bir kentte hayatta kalma ve uyum stratejisi olarak gelişen, özellikle memleket odaklı dayanışma ağlarının özgün kimlikleri pekiştirmesi birlikte hareket etme kapasitesinin çok sınırlı olmasına sebep oldu. Böylesi kompartmanlaşmış toplumlarda da katılımcı mekanizmaların barışçıl ve demokratik bir işleyişe ve anlamlı sonuçlara ulaşması hiç de kolay olamaz.

Sürdürülebilirlik ilkesinin gerektirdiği katılım pratiklerinin karşı karşıya kaldığı bu sorun, bizi “müşterekler siyaseti” olarak adlandırdığımız bir politika önerisini geliştirmeye sevk etti. Dayanışma örüntüleri eksenindeki kapalı biçimde gelişen gruplaşmalarının, ancak kente ilişkin bir müşterekler siyasetinin desteklenmesi ile aşılabileceğini iddia ediyoruz.

Müşterekler siyasetinin filizlenmesi için de dört temel araç öneriyoruz:

1. Yaşanılan mekana yönelik aidiyet bağının geliştirilmesi adına kentin herkesçe paylaşabilecek değerlerinin öne çıkarılması ve bunların paylaşılmasına yönelik olarak kente dair güncel ve popüler bilginin üretilip, yaygınlaştırılacağı web sayfaları, sosyal medya kampanyaları, sosyal etkinlikler düzenlenmesi;
2. Aynı kentin sakini oldukları halde hemşehrilik ilişkisini geride bırakılan memleketle kurmaya devam eden kesimlerin birbirlerini tanımalarına ve nihayetinde birbirlerine asgari bir güven beslemelerine izin verecek kamusal alanlar yaratılması adına kamusal alanda karşılaşma ve buluşmaları teşvik edecek kentsel tasarımlar (parklar, meydanlar, rekreasyon ve spor alanları vb.) ve sosyal etkinlikler (mahalle şenlikleri, toplu kutlamalar, kültürel buluşmalar vb) planlanması;

-
3. Katılımın gerekli ve anlamlı olduğunun anlaşılmasını sağlayacak ve hem planlanan ve/veya yürürlükte olan politikaların kamuoyu tarafından izlenebilmesi hem de kent yöneticilerinin halkın beklenti ve tercihlerinden haberdar olabilmesi için kentin gündemini kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılabilir kılabilecek bilgi mekanizmalarının (kent portalları, etkin sosyal medya ağları, bilgi ekranları, mobil uygulamalar vb.) hayata geçirilmesi;
 4. Benzer sorunlar ve tercihleri paylaşan kesimlerin alışıldık hiyerarşik örgütlenmelerin dışında bir araya gelmesini kolaylaştıracak ve teşvik edecek pratiklerin (spor, sanat, hobi gruplarının desteklenmesi, hedef grupları bir araya gelmesine yönelik teşvikler vb.) geliştirilmesi.

Aidiyet, güven, bilgi ve örgüt olguları etrafında filizlenecek bir müşterekler siyasetinin, sürdürülebilirlik ilkesini hayata geçirmeye izin verecek katılımcı demokrasiye yönelik önemli bir politika aracı olacağı bu raporun en temel önerisidir.

Kaynakça

- Arnstein, Sherry R. "A Ladder Of Citizen Participation." *Journal of the American Institute of Planners* 35.4 (1969): 216-24. Print.
- Abers, R. (2000), "Overcoming the Dilemmas of Participatory Democracy: The Participatory Budget in Porto Alegre, Brazil", Paper presented at the XII International Congress of the Latin American Studies Association, 16-18 Mart 2000, Miami, Florida.
- Hardin, G. (1968), The Tragedy of the Commons. *Science*, 162(3859), pp.1243-1248.
- Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (MIGM) (2011), E-Devlet (Yerel) Uygulamaları Anketi Raporlaması, T.C. İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Ostrom, E., (1990), *Governing the Commons*, New York: Cambridge University Press.
- Putnam, R., Leonardi, ve Nanetti (1993), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton UP, 1993. Print.
- Sennett, R.. (199), *Gözün Vicdanı: Kentin Tasarımı Ve Toplumsal Yaşam*. İstanbul: Ayrıntı, 1999.
- Tekeli, İ. (2016), *Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları Ve Strateji Önerileri*, İdealKent Yayıncılık, İstanbul.
- Walljasper, J. (2015). *Müştereklerimiz: Paylaştığımız Her Şey*, İstanbul: Metis yay.

Başvurulan İnternet Sayfaları:

- amasra.bel.tr (son erişim: 11/12/2016)
- antalya.bel.tr/i/canli-yayin (son erişim: 11/12/2016)
- birsilgibirkalem.org (son erişim: 11/12/2016)
- burhaniye.bel.tr (son erişim: 11/12/2016)
- duzce.bel.tr (son erişim: 11/12/2016)
- duzceumutatolyesi.wordpress.com/ (son erişim: 11/12/2016)
- Eksisozluk.com (son erişim: 11/12/2016)
- emeksensin.com (son erişim: 11/12/2016)
- gidatopluluklari.org (son erişim: 11/12/2016)
- ihtiyacharitasi.org (son erişim: 11/12/2016)
- izmir.bel.tr (son erişim: 11/12/2016)
- medyascope.tv (son erişim: 11/12/2016)
- megaprojeleristanbul.com (son erişim: 11/12/2016)
- muhit.co (son erişim: 11/12/2016)
- mulksuzlestirme.org (son erişim: 11/12/2016)
- oyveotesi.org (son erişim: 11/12/2016)
- sdgindex.org (son erişim: 21/10/2016).
- sustainablecities.eu (son erişim: 20/10/2016)
- wearesocial.com (son erişim: 21/10/2016)
- Wikipedia.org (son erişim: 11/12/2016)

